

Nasjonalparkstyret
for Raet nasjonalpark

Forvaltningsplan

Søm landskapsvernområde

Nasjonalparkstyret for Raet nasjonalpark

Utførende institusjon

Raet nasjonalparkstyre

Kontaktperson

Jenny Marie Gulbrandsen, nasjonalparkforvalter

Publikasjonsnummer

2

År

2025

Sidetall

86

Opplag

100

Forfattere

Øivind Berg, Jenny Marie Gulbrandsen

Tittel – norsk / *English*

Forvaltningsplan Søm LVO 2023-2028 / *Management Plan Søm LVO 2023-2028*

Sammendrag – *Summary*

I henhold til verneforskriften for Søm LVO §5 skal det utarbeides forvaltningsplan for verneområdet. Forvaltningsplanen for Søm LVO skal være et praktisk hjelpemiddel for å opprettholde og fremme formålet med vernet, og sikre forutsigbarhet og likebehandling i saksbehandlingen. Forvaltningsplanen gir veiledning om hvordan restriksjoner i forskriften tolkes. Planen ble vedtatt i nasjonalparkstyret 00.00.2025. Forvaltningsplanen ble godkjent av Miljødirektoratet 00.00.2025.

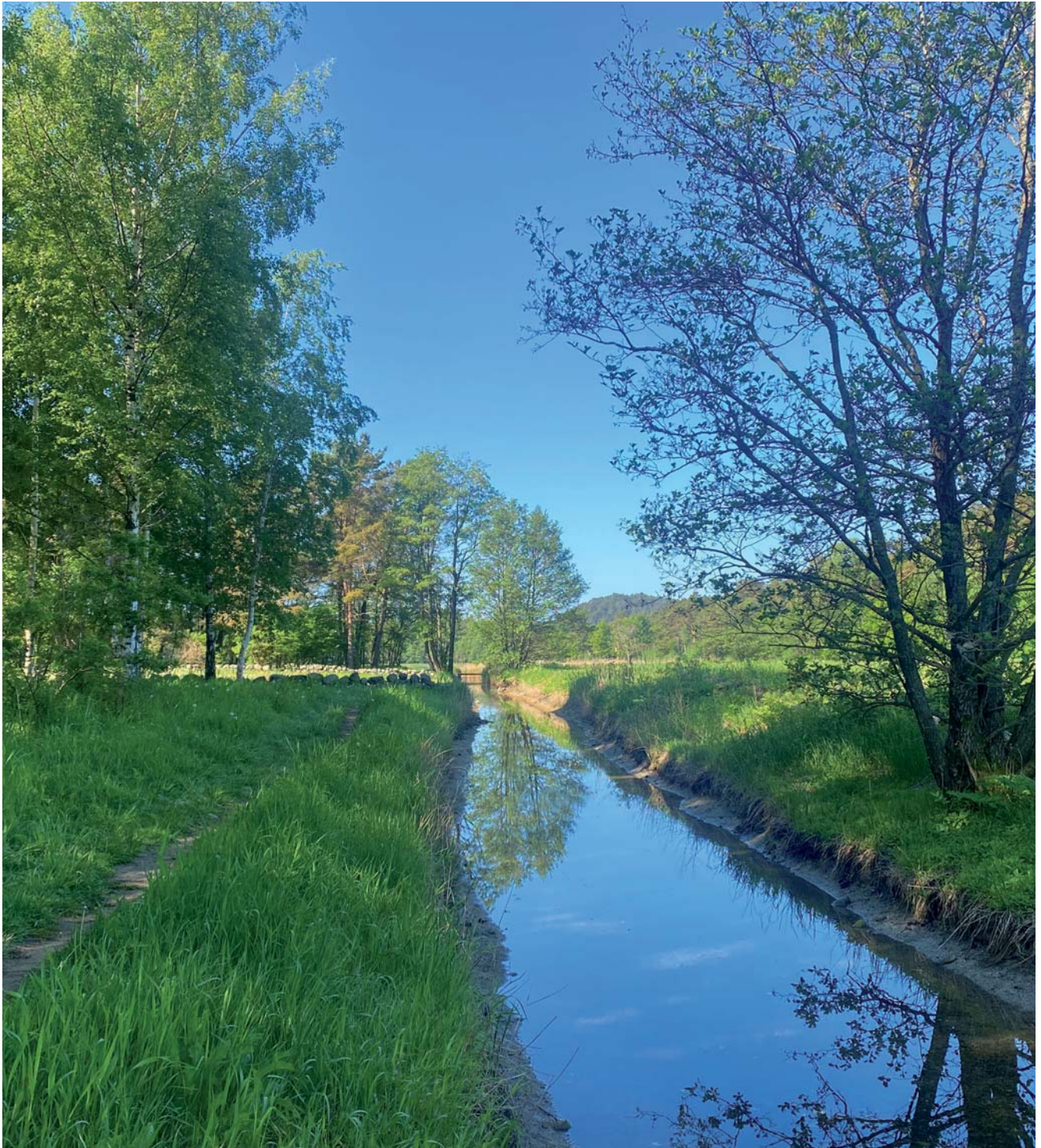
In accordance with the conservation regulations for Søm LVO §5, a Management Plan must be prepared for the conservation area. The Management Plan for Søm LVO is a practical tool to maintain and promote the purpose of the protection, and ensure predictability and equal treatment in the proceedings. The Management Plan provides guidance on how restrictions in the regulations are interpreted. The plan was adopted by the National Park Board 00.00.2025.

The Management Plan was approved by the Norwegian Environment Agency 00.00.2025.

Forsidefoto

May Elin Aunli: Søm, Øivind Berg: Bøkeskogen og Jonas Thormar / IMR: Leppefisk i ålegraseng

Søm landskapsvernområde ble opprettet 16. desember 2016.

VELKOMMEN INN: Søm landskapsvernområde har rike edellauvskoger og sømskilen knytter området til havet. Foto: Øivind Berg

EDELLAUVSKOG. Foto: May Elin Aunli. Bøksanger (under), foto: Shutterstock

Forord

Søm landskapsvernområde og Raet nasjonalpark og ble opptatt samtidig i desember 2016 etter vedtak av Kongen i Statsråd. Søm landskapsvernområde grenser til nasjonalparken og har verneverdier knyttet til kvartærgeologi og landskap, rik edellauvskog med betydelig innslag av bøk. Landskapet er preget av kulturlandskap, strandenger og våtmark, og en fjerdedel av arealet omfatter deler av Sømskilen med dens mudderbunn og velutviklede ålegrasenger. I henhold til verneforskriften for verneområdet skal en forvaltningsplan ligge til grunn for hvordan verneforskriften skal forstås og praktiseres.

I henhold til verneforskriften for verneområdet skal en forvaltningsplan ligge til grunn for hvordan verneforskriften skal forstås og praktiseres. Landskapsvernområdet sikrer viktige områder Grimstad og Arendal kommuner.

Søm landskapsvernområde ligger på den lange moreneryggen Raet, og siden denne endemorenen fra siste istid inneholder betydelig med marin leire, er vegetasjonen frodig og med stort mangfold i stort sett hele landskapsvernområdet.

Søm verneområde representerer natur og naturkvaliteter som mange setter pris på, og som vi ønsker skal gå i arv til våre barn og barnebarn. Derfor er det viktig å være bevisst at naturen har sin egenverdi – uavhengig av vår glede og nytte av den.

Selv om vi alle har et ansvar for å forvalte naturverdiene, er det et eget nasjonalparkstyre og en statlig ansatt nasjonalparkforvalter som har sin viktigste oppgave å forvalte områdene innenfor verneområdene i samsvar med internasjonale forpliktelser, naturmangfoldloven og de gjeldende verneforskriftene.

Forvaltningsplanen skal tjene flere hensikter:

- Den skal være kunnskapsbase
- Den gir oversikt over brukerinteresser og påvirkningsfaktorer
- Den gir retningslinjer for hvordan verneforskriften skal forstås og danner grunnlag for nasjonalparkforvaltningens beslutninger
- Den peker på konkrete utfordringer og trusler

Arbeidet med forvaltningsplanen har involvert mange, og den første utgaven har vært gjeldene fra 2017. Denne nye forvaltningsplanen er revidert og utvidet, og vi takker alle som har vært engasjert og bidratt i arbeidet med planen – ingen nevnt ingen glemt. Vi håper planen vil bidra til å ta vare på og utvikle naturverdiene i verneområdet, og at retningslinjene som trekkes i forvaltningsplanen skal bidra til forutsigbarhet og lik praksis for sakbehandlingen.

Planperioden er satt til 5 år, og nasjonalparkstyret lager en årlig oversikt som viser prioriteringen av oppfølgingstiltak og målsettinger med planen. Styret utfordrer oss alle til samarbeid om å finne de gode løsningene som vil være til det beste for naturen, lokalbefolkningen og dem som besøker verneområdene.

Arendal 00.00.2025

Robert Cornels Nordli
styreleder Raet nasjonalparkstyre

Jenny Marie Gulbrandsen
nasjonalparkforvalter

Innhold

Innledning	9
Forvaltningen	10
Områdefakta	11
Natur	14
Geologi	17
Geologi – beskrivelse	18
Kvartærgeologi	19
Naturtyper – beskrivelse	24
Marine naturtyper	25
Naturtyper på land	28
Arter – beskrivelse	32
Planter	32
Sopp og lav	33
Fugler	35
Pattedyr	36
Amfibier og reptiler	36
Sommerfugler og andre insekter	37
Skalldyr	39
Fisk	39
Rødlistede arter	40
Klimaendring	42
Annen negativ påvirkning	43
Brukshistorikk	45
Eierstruktur og verneprosess	45
Restriksjonsområder	45
Brukshistorie	46
Landbruk	46
Friluftsliv	47
Forskning og undervisning	48
Kulturminner	49
Bygg og installasjoner	50
Infrastruktur	51
Motorferdsel	52

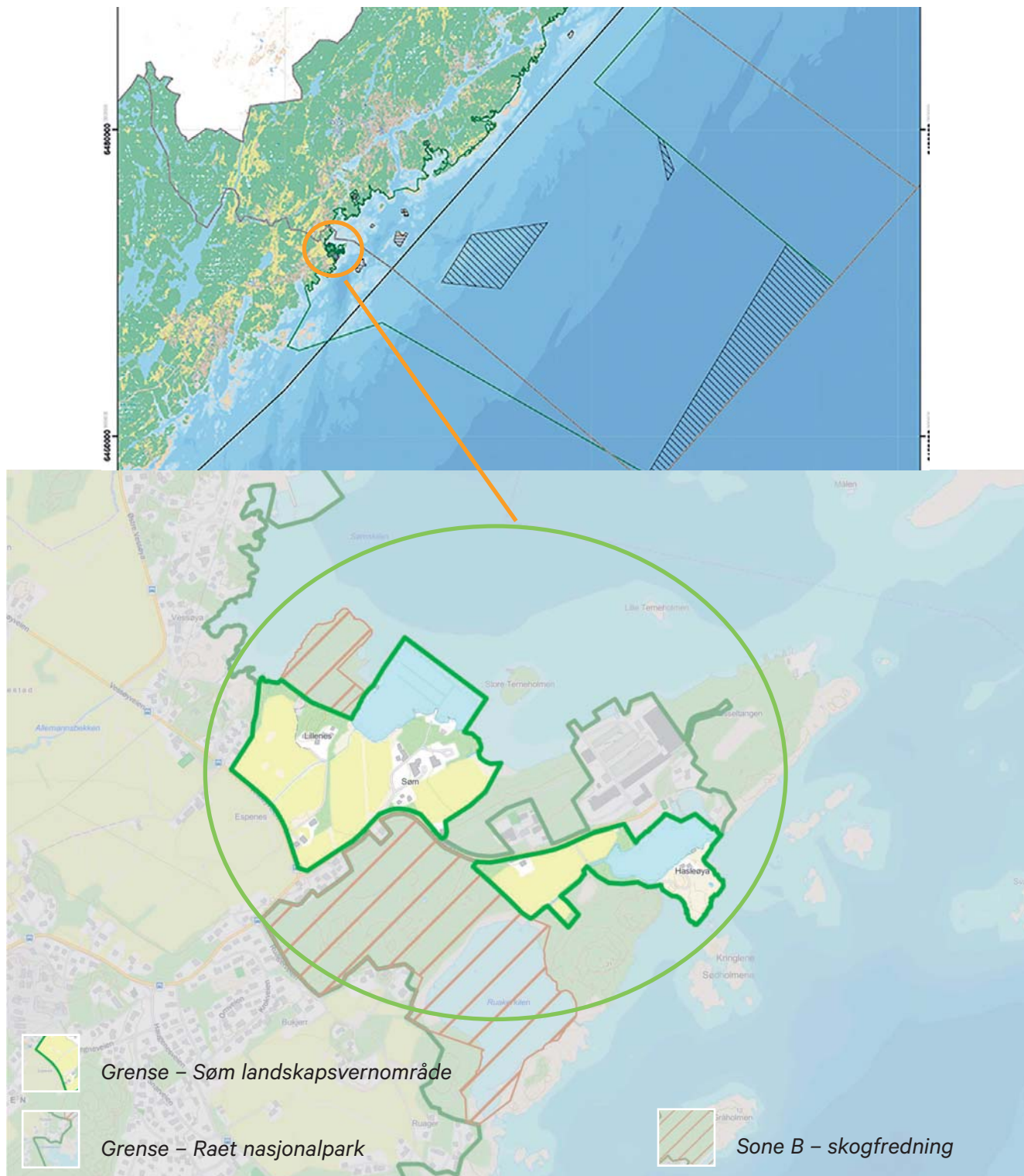

Forvaltning	53
Retningslinjer for forvaltningen	56
Vern mot inngrep i landskapet	58
Vedlikehold av sti og ferdselsårer	59
Tilrettelegging for friluftsliv	60
Strøm, vann og avløp	62
Midlertidig lagring av småbåter	63
Båtplass og fortøyning	64
Småbåthavn	65
Bygninger unntatt landbruk	66
Landbruk	68
Landbruksbygg	69
Vern av plantelivet; hogst og rydding	70
Vern av plantelivet; planting og høsting	72
Vern av dyrelivet; jakt, fangst og fiske	73
Vern av kulturminner	74
Ferdsel og friluftsliv; sykling og riding	75
Båndtvang	76
Telting og overnatting	77
Bålbrenning	78
Motorferdsel på land og i lufta	79
Forsøpling, forurensning og kjemikalier	80
Støy og bruk av drone	81
Tilgrensende områder	82
Kunnskapsgrunnlag	84
Vedlegg	85
Takk	85

SØM VV00002435

Søm landskapsvernområde grenser til Raet nasjonalpark (utsnitt av kart (under)

Godkjent av
Oppstartsdato: 20.07.2022
Revisjon 20.07.2027

Godkjent dato:
Høringsdato:
eporte saksnummer:

OPPSYN: <https://www.miljodirektoratet.no/om-oss/miljodirektoratets-organisasjon/statens-naturopsyn/lokalkontor/regioner/vest-agder/kristiansand/>
Fylker: Agder. Kommuner: Grimstad, Arendal og Tvedestrand.
Verneform: LVO. Verneplan: Annet vern eller verneplan. Vernet dato: 16.12.2016

Innledning

Forvaltningsplanen skal sikre en enhetlig forvaltning av verneområdet ved å gi retningslinjer om bruk og brukerinteresser, informasjon, skjøtsel, tilrettelegging og andre tiltak. Forvaltningsplanen er en presisering og utdyping av verneforskriften, og gir retningslinjer for dispensasjonspraksis.

Forvaltningsplanen definerer videre mål for forvaltningen av verneområder, og beskriver aktuelle tiltak for eksempelvis skjøtsel, tilrettelegging, besøksforvaltning og annet.

Verneforskriften med tilhørende vernekart ligger til grunn for utarbeidelse av forvaltningsplanen.

Det er forvaltningsmyndigheten som har ansvar for utarbeidelse av forvaltningsplan.

Utkast til forvaltningsplan sendes på høring til grunneiere og berørte interesser. Forvaltningsplan for store verneområder og Ramsar-områder godkjennes av Miljødirektoratet.

Forvaltningsplaner utarbeidet av kommunen som forvaltningsmyndighet skal godkjennes av Statsforvalteren.

Retningslinjer for saksbehandling i verneplanarbeid (Rundskriv T-2/15) gjelder så langt det er mulig også for utarbeidelse av forvaltningsplaner.

Søm landskapsvernområde er preget av landbruksområder med tilstøtende edellauvskog med mye eik og bøk.. I området inngår også viktige marine verneverdier i Sømskilen.

MER INFORMASJON:

<http://www.miljodirektoratet.no/Tema/For-offentlig-sektor/Opprettelse-og-forvaltning-av-verneomra-der/Forvaltningsplan/Utarbeidelse-av-forvaltningsplan/>

Forvaltningen

Forvaltningsmyndigheten har ansvar for å forvalte verneområdet i tråd med verneformålet – og treffe nødvendige tiltak hvis verneverdier trues.

Forvaltningsmyndigheten utøver myndighet etter verneforskriften. Dette omfatter også myndighet til å treffe vedtak om dispensasjon fra gjeldende vernebestemmelser.

Forvaltningsmyndigheten kan også gi utfyllende retningslinjer om forvaltning av verneområdet og om skjøtsel. Forvaltningsmyndigheten har videre ansvar for informasjon til grunneiere, rettighets-havere og allmennheten om verneverdiene og vernebestemmelsene.

Forvaltningsmyndigheten har som oppgave å planlegge og utføre skjøtsel i verneområdet, og å registrere og dokumentere naturverdier i området. Forvaltningsmyndighetens handlingsrom følger av naturmangfoldloven og verneforskriften for verneområdet.

Verneforskriften fastsetter forbudsbestemmelser, unntaksbestemmelser og spesifiserte dispensasjonsbestemmelser for verneområdet.

Forvaltningsmyndigheten har i tillegg hjemmel til å gi dispensasjon fra vernebestemmelsene i naturmangfoldloven § 48.

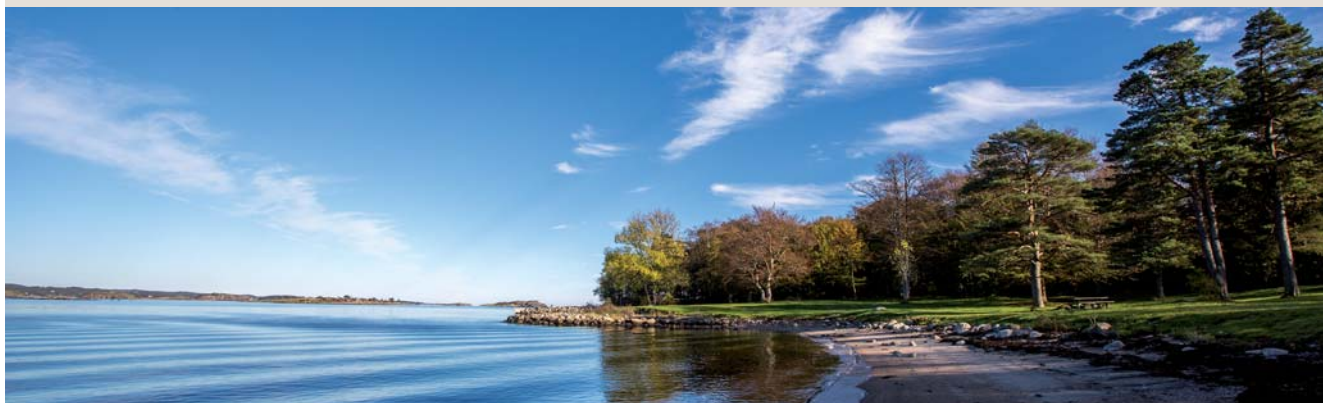
De sentrale forvaltningsorganer har overordnet ansvar for verneområdeforvaltningen, blant annet gjennom klagebehandling og fastsettelse av rammer for forvaltningen.

Sentrale forvaltningsorganer er Miljødirektoratet og Klima- og miljødepartementet.

TILSTØTENDE VERNEOMRÅDE: RAET NASJONALPARK

Denne forvaltningsplanen er et felles dokument med Raet nasjonalpark VV00003273 hvor svært mye av grunnlaget vil være identisk. Under tiltak og retningslinjer vil det være særskilte bestemmelser for det enkelte verneområdet.

Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde har felles besøksstrategi og mange felles skjøtsels-tiltak. Kunnskapsgrunnlaget for verneplanen er også felles.

STRAND OG HAV: Raet nasjonalpark, Hasseltangen friområde, Grimstad. Foto: May Elin Aunli

MER INFORMASJON:

https://www.nasjonalparkstyre.no/Raet/publikasjoner/forvaltning_splan

Områdefakta

SØM VV00002435

Landareal (daa): 246

Sjøareal (daa): 64

IUCN-status: IUCN_V

Ramsar-status:

Emerald-status: Ja

BØKESKOG, høst. Foto: JMay Elin Aunli

INTERNASJONALØE FORPLIKTELSER

Norge har undertegnet en rekke internasjonale miljøavtaler. Mange av våre verneområder er svært viktige bidrag til at slike avtaler kan følges opp og gjennomføres i praksis.

IUCN

Norge er medlem i Den internasjonale naturvernunion (IUCN).

(URL: <https://www.iucn.org/>)

Den har som mål å bevare natur- og biologisk mangfold.

Det finnes et eget program for arbeid med verneområder (Protected Areas)

(URL: <https://www.iucn.org/theme/protected-areas>)

Under dette programmet utvikles det veiledning for å øke effektiviteten i arbeidet med å beskytte natur. En av disse er et klassifiseringssystem med såkalt IUCN kategorier

(URL: <https://www.iucn.org/theme/protected-areas/about/protected-area-categories>)

Disse kategoriene benyttes i stor grad for å sammenlikne arbeidet med verneområder mellom ulike land, både regionalt og globalt.

MER INFORMASJON:

<https://www.miljodirektoratet.no/regelverk/konvensjoner>

RAMSAR

Ramsarkonvensjonen er en global avtale som ble utarbeidet i byen Ramsar i Iran i 1971.

Konvensjonens mål er bevaring og fornuftig bruk av våtmarker gjennom lokale-, nasjonale- og globale tiltak og internasjonalt samarbeid. Dette for å bidra til en bærekraftig utvikling.

Medlemslandene forplikter seg til å følge opp en rekke forpliktelser i selve konvensjonen, samt de vedtak landene gjør på partsmøter.

Slike forpliktelser er særlig knyttet til å:

- forvalte internasjonalt viktige våtmarksområder (Ramsarområder) slik at deres økologiske funksjoner («ecological character») opprettholdes
- sørge for fornuftig bruk («wise use») av våtmarker gjennom forvaltning og arealplanlegging, herunder kartlegging- og gjennomføring av verneplaner for våtmarker
- delta i internasjonalt samarbeid om våtmarker – for Norge omfatter dette blant annet bistands-samarbeid og samarbeid med nordiske og baltiske land.

VÅTMARKER: Raet nasjonalpark, Søm skilen. Foto: May Elin Aunli

MER INFORMASJON:

<https://www.miljodirektoratet.no/regelverk/konvensjoner/ramsarkonvensjonen/>
<https://www.ramsar.org/>

BERN

Bernkonvensjonens formål er å verne europeiske ville dyr og planter og deres levesteder, med særlig vekt på truede og sårbare arter.

Målet er også å fremme samarbeid mellom medlemslandene.

<http://www.miljostatus.no/tema/naturmangfold/internasjonalekonvensjoner/bernkonvensjonen/>

Det er vedtatt fire lister (I-IV) som angir hvordan bestemte arter skal beskyttes :

- totalfredning
- sikre leveområder
- regulering av jakt
- bruk av jaktredskap.

I tillegg er det vedtatt resolusjoner for å beskytte bestemte naturtyper (Resolution No. 4 (1996)) og arter (Resolution No. 6 (1998)).

Medlemslandene må rapportere om bevaringsstatus for de listede naturtypene og artene som finnes på eget territorium. I tillegg må landene opprette et nettverk av områder som skal bidra til å beskytte de aktuelle naturtypene og artene. Dette nettverket har fått navnet «Emerald Network»

<https://www.coe.int/en/web/bern-convention/emerald-network>

https://www.artsdatabanken.no/rodlisteforna_turtyper

<https://artsdatabanken.no/lister/rodlisteforarter/2021/>

EDELLAUVSKOG: Bøkeskog, Søm landskapsvernområde.. Foto: May Elin Aunli

MER INFORMASJON:

<https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/arter-naturtyper/truede-arter-og-naturtyper/oppfolgingsplan-for-trua-natur/>

Natur

SØM (VV00002435) har verneverdier knyttet til geologi, kvartærgeologi og landskap preget av rik edellauvskog med betydelig innslag av bøk og eik. Kystlandskapet består blant annet av våtmark og strandenger. I området finnes rødlistede sopparter, karplanter, insekter og fugler.

Området inneholder også en rekke forminner og kulturminner, inkludert gravrøyser og gamle steingjerder. Geolgien i området er interessant i og med at verneområdet ligger på en morenerygg – den mest markante og ruvende landavsetningen i Nord-Europa fra siste istid. Dette kvartærgeologiske landskapet med en bred endemorenen som inneholder marin leire danner er spesielt viktig grunnlag for den frodige vegetasjonen i området.

SØMSKILEN: Foto: Øivind Berg

EDELLAUVSKOG, frodige vekstvilkår på moreneryggen gjennom verneområdet. Foto: May Elin Aunli

Kyststrømmen og Nidelva preger naturen i store deler av kystområdene som grenser til Søm landskapsvernområde. Kyststrømmen inngår i et lagdelt strømsystem der atlantisk vann som kommer inn fra Nordsjøen og brakkevann som kommer fra Østersjøen, samt tilførsler av ferskvann fra norske elver bidrar til å drive kyststrømmen.

BØKESKOG Foto: Øivind Berg

Yngel i ålegras Foto: HI

Kyststrømmen skaper hardbunn på de grunnere israndsavsetningene og grunnlag for stor og frodig tareskog på Raet.

Nidelva, som kommer ut på begge sider av Hisøy, påvirker særlig de grunne områdene utenfor vestlig utløp, hvor det finnes mudder- og sandbunnsområder med stort preg av ferskvannspåvirkning.

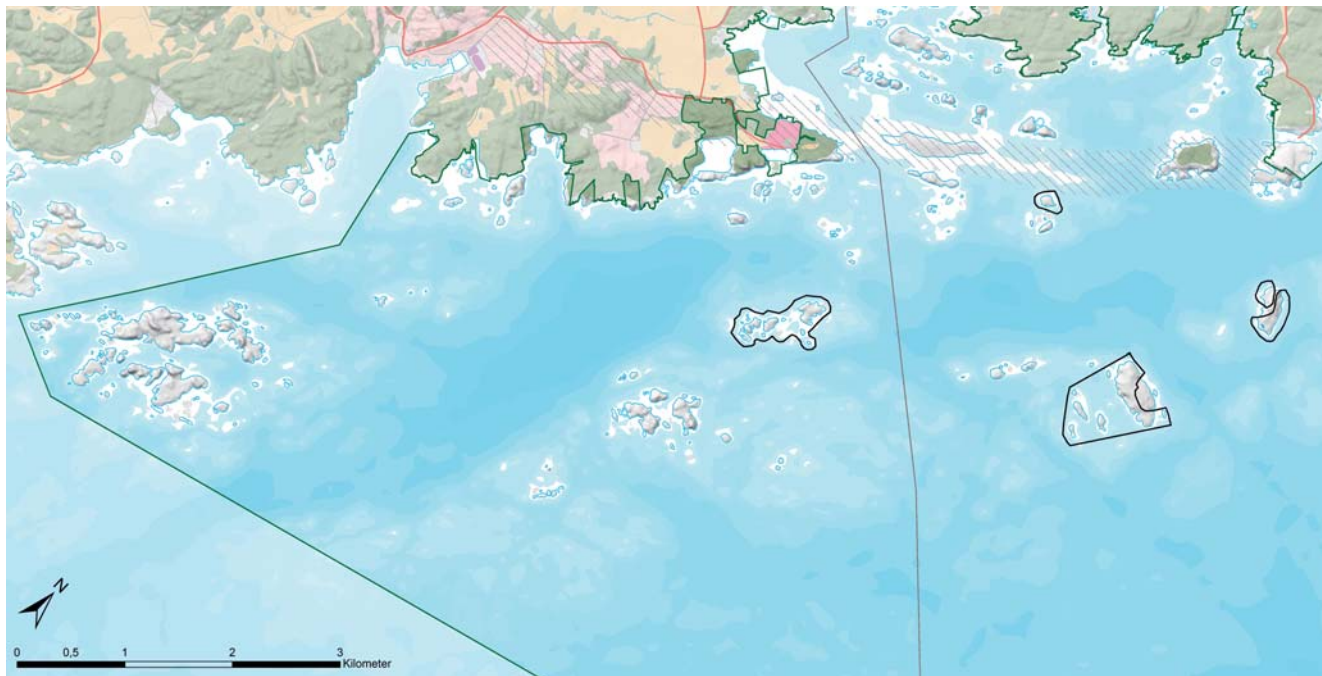

MARIN NATUR: Anemone på ålegras. Foto: Fritjof Moy

Moreneryggen av stein i ulike størrelser, skaper en heterogen bunntype med hulrom, vegger og flater, og står i i sterk kontrast til glattskurte svaberg. I kombinasjon med kyststrømmen gir dette et høyenergetisk og artsrikt system.

Det undersjøiske raet som «går i land» på Hasseltangen har gode levesteder for hummer og krabbe, og i bløtbunnsområdene i Sømskilen vokser det tette enger med ålegras. Dette representerer ideelle oppvekstområder for kysttorsk, leppefisk og sjørøret.

ENDEMORENE UNDER VANN: Det skraverte feltet viser hvor den raet strekker seg østover fra Hasseltangen over Jerkholmen.

Ålegrasenger er utbredt i Sømskilen og gir gode levesteder for leppefisk, sjørøret og kysttorsk.

RAET UNDER VANN: Frodig tareskog – viktige levesteder for mange marine arter. Foto: Geir Eliassen. HUMMER. Foto: Shutterstock

Geologi

Raet og de tilsvarende randmorener fra siste istid i Sverige, Finland, Russland, Nord- og Vest-Norge danner et nesten sammenhengende belte rundt hele Fennoskandia og viser innlandsisens utbredelse i yngre dryas, for ca. 12 000 år siden – da det gikk mot avslutningen av siste istid.

Verneområdets geologiske historie er vår felles naturarv – «skrevet i stein» – i berggrunn, løsmasser og landskapsformer.

Raet ble avsatt under havnivået

I dette området ble raet avsatt under havnivå, men i løpet av noen tusen år i postglasial tid, har deler av Raet blitt hevet opp over havnivået. I løpet av denne tiden har endemorenen blitt sterkt utsatt for bølgenes bearbeiding av løsmassene.

Etter landheving

I vår tid viser Ra-landskapet seg med mange ulike naturtyper. Det er morenerygger som består av moreneleire, blokkstrand – og rullesteinsstrender. Strandvoller av grus og stein ligger i ulike høydenivåer, og det finnes strandavsetninger av sand hvor det innimellom er sanddyner/vindavsetninger.

Utforming av skjærgården

Skjærgården utenfor verneområdet er rester av det gamle viddelandskapet som skrår jevnt ut mot kysten og dykker under havoverflaten lenger ute.

Overflaten har blitt furet og værbitt gjennom lange tidsrom og mange istider. Harde, massive og motstandsdyktige bergarter danner koller og heier, mens dalsøkk og sund følger mykere soner i berggrunnen.

Bruddsoner (sprekker og forkastninger) og lagdeling har stor betydning for utformingen av øyer, sund og fjorder. Lagstrukturer som ligger parallelt med kysten (SV-NØ) er vanlig, mens bruddsoner på tvers og vinkelrett på kysten er tydelig å se flere steder lenger øst.

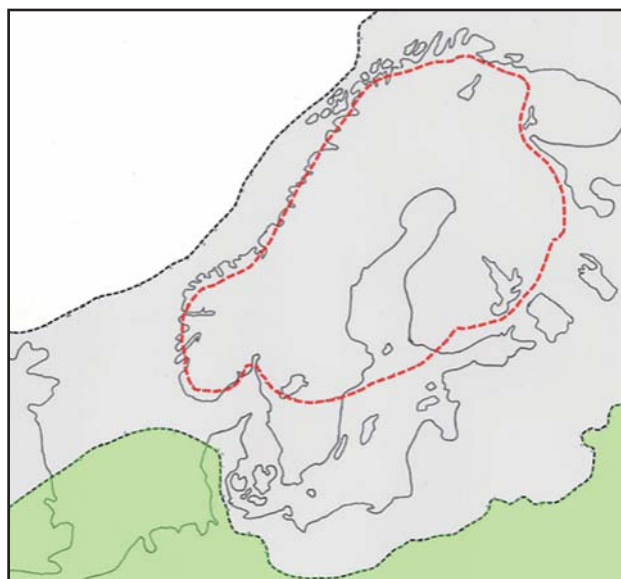
En rekke naturtyper er knyttet til disse kystområdene hvor det finnes lyngheier, barskog og løvskog, myrdrag, bare fjellkoller, strandenger og sva-berg. Og ikke minst i sjøområdene som omfatter et mylder av store og små øyer, holmer og skjær.

Raet under vann

Under havflaten ligger kilometerlange grunner med løse stein, grunne skjellsandflater, sand- og mudderbanker. På dypere vann er det finkorna leiravsetninger. Disse bunnforholdene gir frodig vegetasjon med rikt biologisk mangfold – alt nøyte tilpasset lokale vekstvilkår.

SISTE ISTID:

Isdekkets utbredelse (grå farge) for 21 000–24 000 år siden. Store deler av Nordsjøen var tørt land (grønn farge). Rød linje viser isens utbredelse i yngre dryas (Ra-tid) for ca. 12 000 år siden. Ill: Ivar J. Jansen

Geologi – beskrivelse

Sør-Norge ble ferdig dannet i perioden for 1,6 til 0,9 milliarder år siden. Klimaet endret seg slik at området opplevde en «reise» fra et sørlig polart klima via tropisk og til nordlig temperert/polart klima. Under hele denne «reisen» var det flere sykluser med forvitring, erosjon, avsetning og landheving. Det er mulig å se spor etter etter dette i dag også – mange av de større landskapsformene ble påbegynt for lenge siden og modifisert under og etter istidene.

De yngste sporene ble satt under og delvis etter siste istid også i Søm landskapsvernområde.

Bergartene, vannet og den oksygenholdige atmosfæren danner grunnlaget for at det finnes løsmasser som planter kan vokse i og som dyr kan leve av. Løsmassene oppstår som der det har vært forvitring og erosjon som følge av kjemisk og mekanisk påvirkning, sliping av rennende slamfylt vann og isbreer som skurer på underlaget.

BERGGRUNNEN

Alle bergarter som ble dannet før overgangen til den geologiske perioden kambrium (541 millioner år siden), kalles med et samlebegrep for grunnfjellsbergarter. De aller fleste av bergartene i Raet nasjonalpark hører til grunnfjellsbergartene i Skandinavia.

To store fjellkjeder

Berggrunnen i det sørvestlige Skandinavia oppsto under to store fjellkjededannelser. Den gotiske fjellkjeden oppsto for ca. 1700 – 1500 millioner år siden, og den svekonorvegiske fjellkjeden for ca. 1150 – 900 millioner år siden. Som resultat av at disse fjellkjedene oppsto, ble det dannet et stort mangfold av ulike bergarter.

Den svekonorvegiske fjellkjeden

Etter en svært lang periode med erosjon av berggrunnen, ble restene av den gotiske fjellkjeden med i dannelsen av den svekonorvegiske fjellkjeden flere hundre millioner år senere. Den svekonorvegiske fjellkjeden var meget høy, kanskje omtrent på størrelse med Andesfjellene i Sør-Amerika slik de fremstår i dag.

Vi er på røttene etter de to store fjellkjedene

I verneområdet finnes det bergarter som ble foldet

og omdannet på ca. 50 kilometers dyp og ved svært høye temperaturer (mer enn 850 °C). De synlige svabergene var «røttene» til den svekonorvegiske fjellkjeden. Alt over er erodert eller slipt ned i løpet av de siste tusen millioner år.

Grunnfjellet

Mange store granittkropper, blant annet Herefoss- og Grimstadgranitten, med alder fra ca. 990 til 910 millioner år, markerer slutten på den svekonorvegiske fjellkjededannelsen og den prekambriske utviklingen av grunnfjellet i Sør-Norge.

GEOLOGI PÅHAVBUNNEN

Etter avslutningen av den svekonorvegiske fjellkjededannelsen kom en lang og rolig periode med slitting og erosjon av berggrunnen i Sør-Norge. I kambrasilurtiden trengte havet inn over det nedslitte grunnfjellet.

VULKANUTBRUDD

Den neste store hendelsen i sørøstlige Norge er dannelsen av det såkalte Oslofeltet som resultat av store vulkanutbrudd. Det startet i permtiden for ca. 300 millioner år siden. Dette var en tid med mye vulkansk aktivitet og man kan forenklet si at det førte til at Sør-Norge delvis raknet og Oslofjorden ble dannet. Som følge av vulkansk aktivitet i området ble det store mengder dypbergarter, lava og askeavsetninger på overflaten.

Kvartærgeologi

Alle landskap har en historie å fortelle, og her skal vi prøve å nøste litt i historien om Raet og geologien i dette området. Denne historien er en viktig basis for dagens rikdom av spennende landskapsformer, rike naturtyper og attraktive kulturlandskap.

I de siste 2–3 mill. år har vi hatt mange istider. Den foreløpig siste, Weichsel-istiden tok slutt for bare ca. 10 000 år siden. Men den startet for ca. 115 000 år siden. Da isdekket var på det største, for omtrent 21–23 000 år siden, var hele Skandinavia dekket av is. En isbre med opptil 3 000 meters tykkelse. Dette isdekket nådde helt ned til det som i dag er Berlin og Hamburg i Tyskland. Samtidig var den sørlige delen av Nordsjøen tørt tundralandskap hvor steinalderfolk jaktet etter mammut og reinsdyr.

Det gikk en gigantisk isstrøm fra Telemark og Østlandsområdet, også med tilførsel av is fra Sverige og Kattegat. Denne isstrømmen fulgte Norskerenna, rundt sørkysten av Norge og helt ut til kontinentalskråningen utenfor kysten av Møre. Isen tok med seg blokker, stein og grus av ulike bergarter fra hele Østlandet, og mange av disse kan vi i dag finne igjen i kystområdene langs Sørlandet.

Etter hvert ble klimaet mildere og den store iskappen smeltet tilbake. Der breen sto i havet var det en bratt brefront med kalving av isfjell og i Skagerrak dannet det seg en markert kalvingsbukt inn mot Oslofjorden.

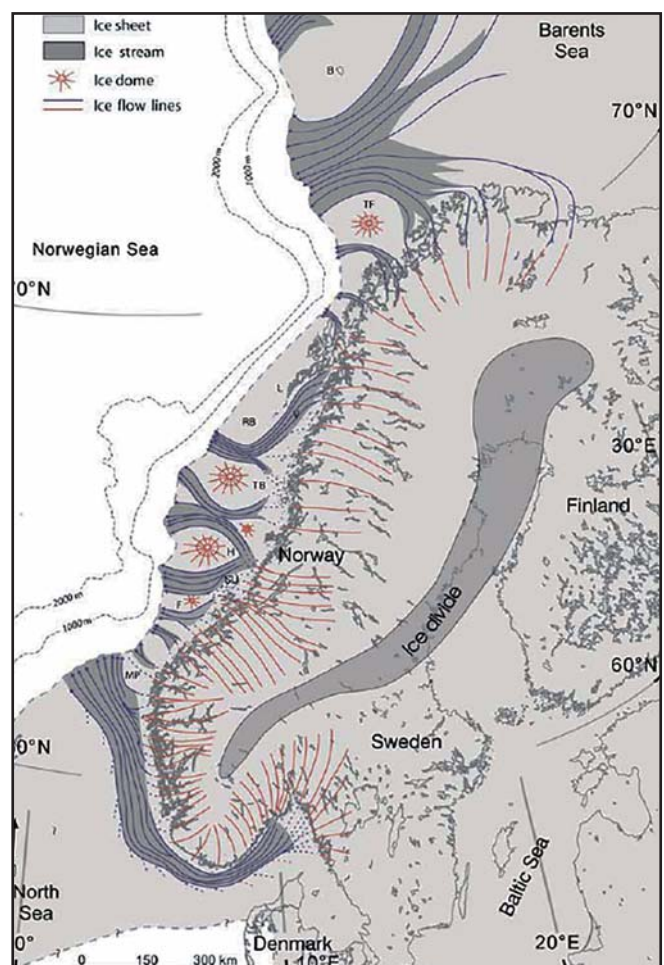
Raet dannes

I allerød (14 300–12 800 år siden), før yngre dryas (12 800–11 600 år siden) hadde isen trukket seg mer enn 10 kilometer tilbake i forhold til der Ra-morenen ligger i nasjonalparkområdene i dag. Men klimaet endret seg igjen og det ble kaldere – med det resultat at breen vokste. Veksten skapte en bevegelse som kan sammenlignes med en gigantisk bulldoser som skjøv løsmateriale; morene og havbunnsleire foran seg og dannet en stor voll foran den fremrykkende isen. Denne vollen, eller randmorenen, som fenomenet kalles, kan faktisk følges rundt hele Fennoskandia og viser isdekkets utbredelse for omkring 12 000 år siden. Dette er trolig verdens største og mest markerte naturmonument fra istidene.

På Sørlandet, Vestfold og Østfold kaller vi denne morenen for Raet eller Ra-trinnet. Ra er et ord som betegner en grusrygg, og denne ryggen av morenemasse ble avsatt på havbunnen gjennom det som i dag er Vestfold og Telemark og Agder – helt ned til Fevikområdet.

På den tiden sto havet betydelig høyere enn i dag i forhold til landområdene, faktisk 60–70 meter høyere i områdene rundt Arendal. Fra Fevik og vestover er morenen hovedsakelig avsatt over datidens havnivå – på land.

ISENS BEVEGELSER da isdekket hadde sin største utbredelse. Legg merke til den sterke isstrømmen ut gjennom Skagerrak langs sørkysten av Norge. Illustrasjon NGU/D. Ottesen m.fl.

I dag dukker Raet ned i sjøen ved Mølen i Vestfold, viser seg på land på Stråholmen og Jomfruland og kan følges nedover kysten som en markert rygg eller grunne til den dukker opp av havet på Målen, en liten rullesteinsøy utenfor Flosta. Raet blir igjen synlig på Tromlingene og ytre del av Tromøy fra Botne til Hove og fortsetter over Merdø til Jerkholmen før den når fastlandet ved Hasseltangen og «går i land» i områder som i dag inngår i Søm LVO. Raet strekker seg videre gjennom Grimstad og Birkenes til vestre deler av Agder og videre til Vestlandet. Det er verd å merke seg at det meste av den gode landbruksjorda i Grimstad kommune er opprinnelig avsatt som hav- og strandavsetninger i sjøen utenfor moreneryggen.

Havnivå – marin grense – landhevning

Det mektige isdekket hadde trykket ned jordskorpa og når isen smeltet oversvømte havet lavtliggende landområder. Havets høyeste nivå etter siste istid kalles «marin grense» og varierer med avstanden til

STRANDVOLLER PÅ JERKHOLMEN viser ulike trinn i landhevingen Foto: Øystein Paulsen.

Bottenviken, der isen var mektigst og jordskorpa mest nedtrykt. Marin grense ved Fevik er ca. 59 moh og lenger øst i Arendal vel 70 moh og i Tvedestrand opptil ca. 86 moh. Derfor hadde vi en periode skjærgård og små fjorder i lavtliggende områder innenfor dagens kystlinje.

Da vekten av de store ismassene forsvant, begynte landet (jordskorpa) å heve seg, først relativt raskt, deretter saktere. Fortsatt har vi en landhevning på ca 2,5 mm per år i dette området. Men endringer i havnivå som følge av at isbreer smelter og havet blir varmere, vil nok i større eller mindre grad utligne dette. for gjennomsnittlig havnivåstigning er nå i ferd med å ta igjen landhevningen og prognosene framover antyder en netto havstigning på 69 cm i år 2090 i Arendal og Grimstad.

Landhevning etter istiden vises eksempelvis tydelig på at vi av og til finner marin leire med skjell i jorda høyt over dagens havnivå. Strandvollene på Tromlingene eller ved Spornes høyt over dagens havnivå forteller det samme. Her kan en finne velutviklede strandvoller i seks til syv ulike høydenivå.

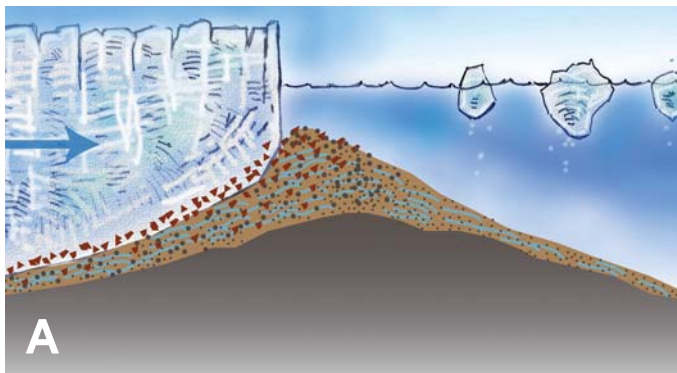
Den lille rullesteinsøya Målen ute i havet øst for Tromøy er opprinnelig Ra-morene, vasket av sterk bølgeeksponering.

Den endrer form og størrelse fra år til år. . Foto: Øystein Paulsen Bildet til høyre: Moreneleire. Foto: Ivar Johan Jansen

Ramoren-vasket og omlagret av bølger

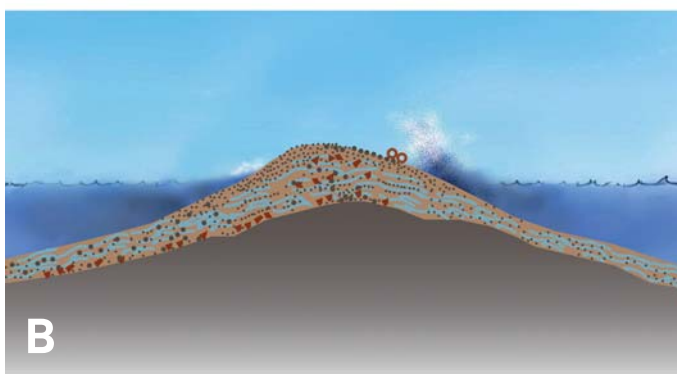
Da Ramorenen ble hevet opp over havnivå, vasket og omlagret bølgene overflaten og jevnet ut ryggen. Sand ble gjerne avsatt på innsiden mens den bølgeeksponerte utsiden fikk en erosjonshud av blokker nederst i stranda, og strandvoller av

rullestein og grus høyere opp. Men, en eller to meter ned i massene er ofte den opprinnelige morenen eller moreneleira intakt, noe vegetasjonen vet å sette pris på, for der nede er vann og næring å hente.

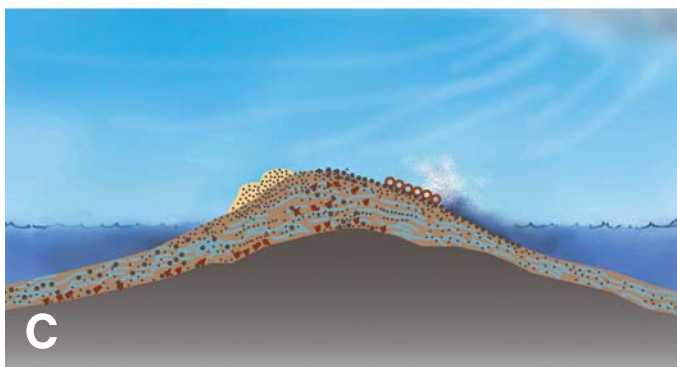

RAET BLE TIL PÅ SLUTTEN AV SISTE ISTID

A: I yngre dryas-perioden, for ca. 12 800–11 600 år siden ble det kaldere og brefronten rykket flere kilometer fram. Den skyver i denne perioden sammen både morene og marine avsetninger fra havbunnen og danner på den måten Ramorenen som i dette området består av morenemasser og moreneleire. Havnivået var på den tiden ca. 70 meter høyere enn i dag.

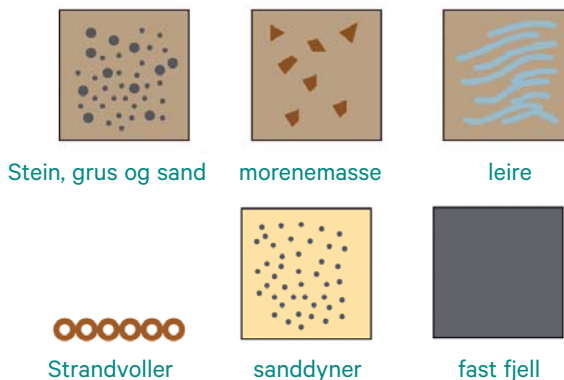

B: I postglacial tid, for ca. 6 000–4 000 år siden har landhevingen ført til at de høyeste delene av Raet heves over havnivået. Moreneryggen utsettes for sterk bølgepåvirkning. Overflaten vaskes og omlagres og det dannes et lag med strandvoller og strandavsetninger.

C: Raet i dag. Store deler av Raet er hevet over havnivå. Morene og moreneleire har fått en kappe av strandavsetninger: Ut mot havet er det blokkstrand, rullesteinstrand og mange steder kan strandvoller ses i ulike nivåer. På innsiden av Raet er det sorterte strandavsetninger. I enkelte områder har vinden blåst sand sammen til sanddyner (vindavsetninger).

RAET DANNES. Etter illustrasjon av Ivar Johan Jansen

Kvartærgeologisk kart

Hasseltangen - Grimstad kommune

TEGNFORKLARING

Løsmasstype / jordart (sammenhengende dekke)

- Morene (ramorene)
- Strandavsetninger - blokkstrand/rullesteinstrand
- Strandavsetninger - sand, grus og stein
- Strandavsetninger - sand
- Strandsump

Fjell i dagen

- Fjell i dagen/grunnlendt mark
- Fjellblotning

Innslag av små og vanskelig avgrensbare avsetninger

- M Morene/ramorene
- U Strandavsetninger
- T Myr/forsumpning
- Z Fyllmasse

Overflateformer (geomorfologi)

- Strandvoll
- Terrasse
- skuringsstripe
- Plastiske former (i fjell)
- Rundsva

Andre symboler

- Blokkrikt i overflata
- Stor blokk
- Skjellforekomst
- Grænse verneområder / Nasjonalpark
- Avgrensning Ramorene (oversiktlig tolkning)
- Tørrfall

KART, noe forminsket faksimile av kartet.

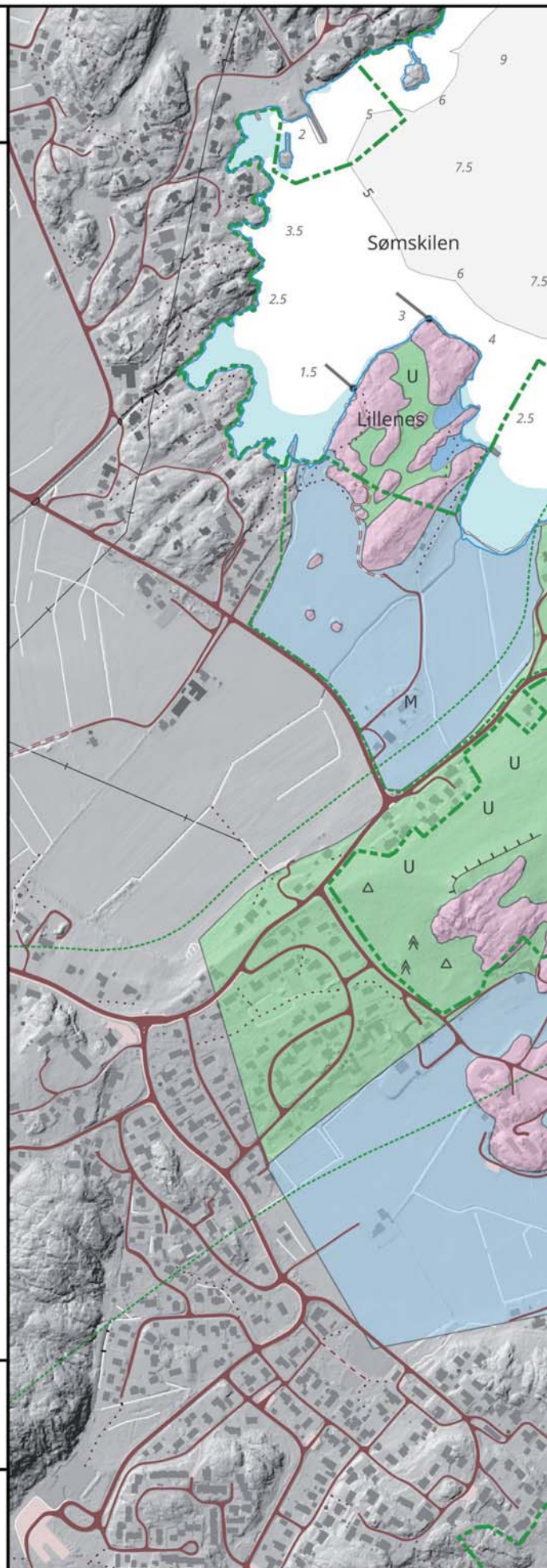

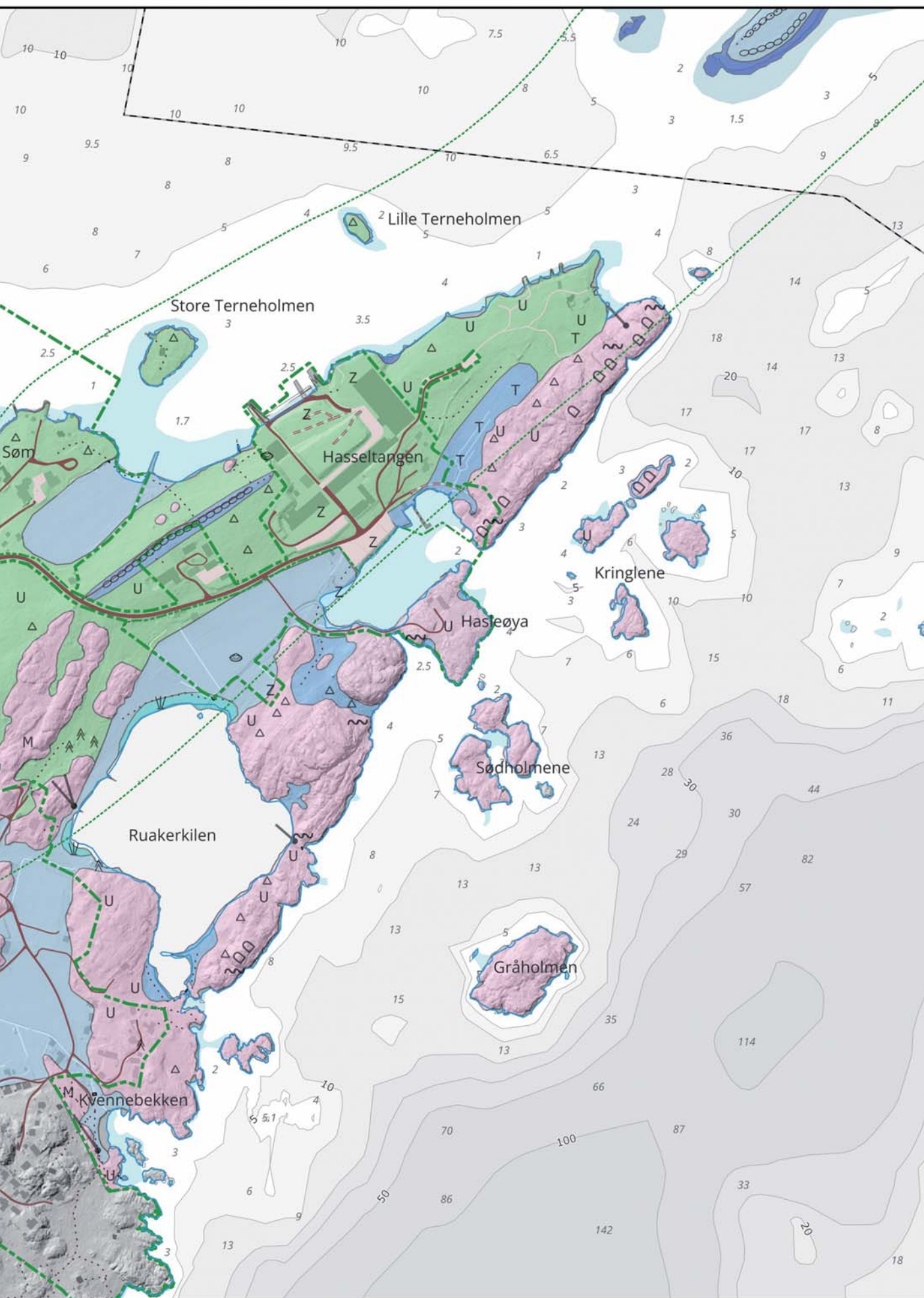
Raet
nasjonalpark

Koord.sys.: ETRS89 UTM 32N
Målestokk: 1:7.500 (A3)
Dato: Desember 2024

Kartgrunnlag: Kartverket/Geovekst
Geologisk kartlegging: Ivar J. Jansen
Kartproduksjon: Statsforvalteren i Agder - Asplan Viak AS

Naturtyper – beskrivelse

Søm landskapsvernområde består av landbruksarealer i aktivt bruk, rike edellauvskoger, populære rekreasjonsområder, store parkelementer og omtrent en fjerdedel ligger i Sømskilen med mudderbunn og velutviklete ålegrasenger.

Beskyttede deler av kystområdet knyttet til Søm LVO av betydelig størrelse er de spesielle gruntvannsområdene i Sømskilen.

De kystnære delene av Raet er relativt grunne områder hvor de spesielt grunne terskelområdene til den åpne kysten i perioder vil ha stagnerende bassengvann i noen relativt store «groper», men ikke over så lang tid at oksygen-forholdene blir dårlige.

Sømskilen på innsiden av Hasseltangen ligger mellom et av Nidelvas utløp og en beskyttende rekke holmer og øyer som skjærer kilen.

Søm landskapsvernområde ligger godt beskyttet innenfor Hasseltangen og skjærgården utenfor.. Foto: May Elin Aunli

Marine naturtyper

Sjøområdene som grenser til landskapsvernområdet er det jevnlig registreringer av flere sårbare og truede marine arter, blant dem kan nevnes spesielt arter som trives i typiske gruntvannshabiteter lik dem vi finner i Sømskilen. Kysttorskene er i sterk tilbakegang langs kysten av Skagerrak, og ålegras regnes som spesielt viktig som oppvekstområde for unge årsklasser kysttorsk.

I le av det undersjøiske Raet og beskyttende sva-berg ligger grunne skjellsandflater, mudderbunner og undersjøiske enger.

Når kalkskall fra skjell og andre organismer, særlig skall av snegler, brytes ned, dannes det skjellsand. Skjellsand avsettes i hovedsak i skjærgården ofte på lesiden av holmer og skjær – i noe avgrensede lommer. De største forekomstene finnes gjerne i strømrrike områder på dyp mellom 10 og 30 meter.

Det er mange mindre forekomster av skjellsand i Sømskilen, og dette skaper viktige levesteder for bløtbunnsfauna, som til dels lever nedgravd i skjellsanden.

Skjellsandområder er også spesielt viktige gyte- og oppvekstområder for marine bunngytere som eksempelvis sild, forskjellige flatfisk og krepsdyr. På ren skjellsand vokser det normalt lite alger. Bløtbunn i strandsonen består av mudder, oftest med partikler av leire og silt og til dels sand.

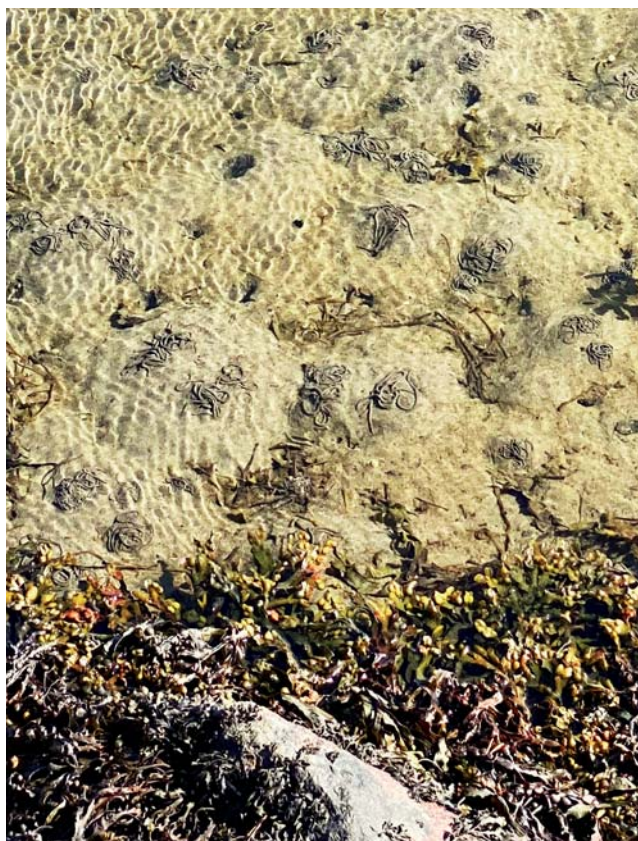
SÅRBAR OG TRUET Foto: Øivind Berg

TØRRFALLSSONEN

Det som tørrlegges ved lavvann kalles tørrfalls-sonen, og kan dekke store arealer der tidevannsforskjellen er stor. Innenfor Raet er imidlertid tidevannsforskjellen liten, kun ca. 30 cm, og tidevannsflater av litt størrelse skapes kun i langgrunne områder, slik vi finner det i Sømskilen. Her er det gjerne høy biologisk produksjon og stort biologisk mangfold. Både fisk, ved høyvann, og fugl, fortrinnsvis ved lavvann, nytter slike områder til beite.

I beskyttede områder, som i Sømskilen, har gamle israndsavsetninger gjennom tiden endret seg til bløtbunn ved at finkornige partikler har sedimenterert og dekket over underliggende morenegrus og -stein.

FJÆREMARK under vann Foto: Øystein Paulsen

BLØTBUNN med fjæremark. Foto: Øivind Berg

ÅLEGRAS. Foto: Shutterstock

ÅLEGRASENGER

I arealer som ikke tørrlegges ved lavvann og i litt beskyttede bløtbunnsområder med sand eller mudder kan det vokse ålegras. Der det finnes et nettverk av ålegrasenger, lune bukter og vikar, skapes det gode oppvekstmuligheter for kysttorsk, sjørret, ål og annen kystnær fisk.

Ålegras tåler ikke å bli tørrlagt ved lavvann og vokser vanligst ned til ca. 5 meters dybder. Ålegraset er en blomsterplante med røtter som holder det fast og tar opp vann og næringsstoffer fra mudderet, som så transporteres til resten av planten fra rotsystemet via stengel – ikke ulikt slik det er i planter vi kjenner fra land.

Ålegrasenger er produktive og omgis av et rikt biologisk mangfold. Ålegras er helt essensielt for oppvekst av kysttorsk. Da mengden ålegras ble kraftig redusert langs kysten på 1930-tallet på grunn av en sykdom som reduserte ålegraset over hele nord-øst Atlanteren, var det også flere år med meget svak rekruttering av torsk langs kysten.

Ålegrasengene er både spiskammer og skjulested for småfisk og derfor viktig å ta vare på. Undersøkelser viser at selv i et areal på kun én kvadratmeter ålegras kan 200 ulike arter leve, uavhengig av tetthet av planter og plantenes vekstlengde.

Naturtyper på land

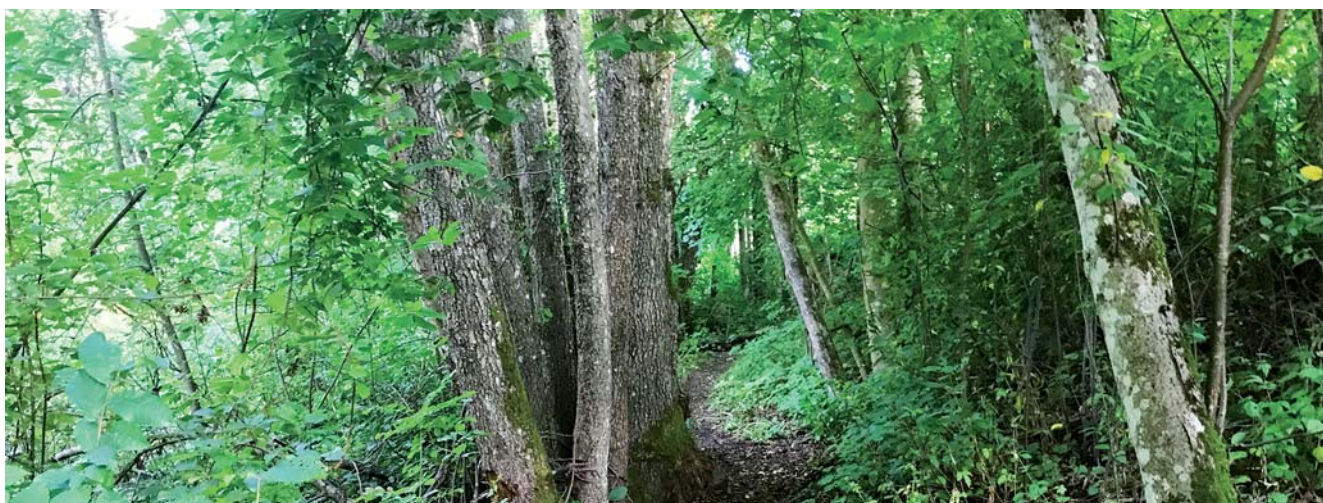
Det finnes flere områder i landskapsvernområdet med henholdsvis rik og fattig lauvskog – og strandenger og sumpmarker finnes det også i området.

Skogområdene er mosaikkpreget med stor variasjon i naturtyper, stor naturverdi og et rikt biologisk mangfold.

EDELLAUVSKOG

Bøkeskogen ved Søm er den største og best utviklede bøkeskogen på Sørlandet. Nasjonalt sett er det bare bøkeskogene ved Larvik som er større i utstrekning. Eik er imidlertid det dominerende treslaget i edellauvskogen.

Men det finnes også flere andre typer lauvtrearter og skogstyper; svartorstrandskog, rik sumpskog (svartorsumpskog), askeskog, forekomster av lind, hasselkratt og ospenholt. På Lillenes i Sømskilen finnes for eksempel flott forekomst av rik bøk-eikeskog. Svartorstrandskogen er spesiell flere steder hvor den vokser helt ut i elv og brakkvannsområdene hvor den bidrar til å binde bredden og minner på mange måter om en tropisk mangrove-skog. Tilsvarende svartorskog med mangrovepreg finnes også på Hasseltangen og ved Ruagerkilen.

EDELLAUVSKOG (over) og BØKESKOG (under). Foto: Øivind Berg

STRANDBERG, STRANDENG OG STRANDSUMP

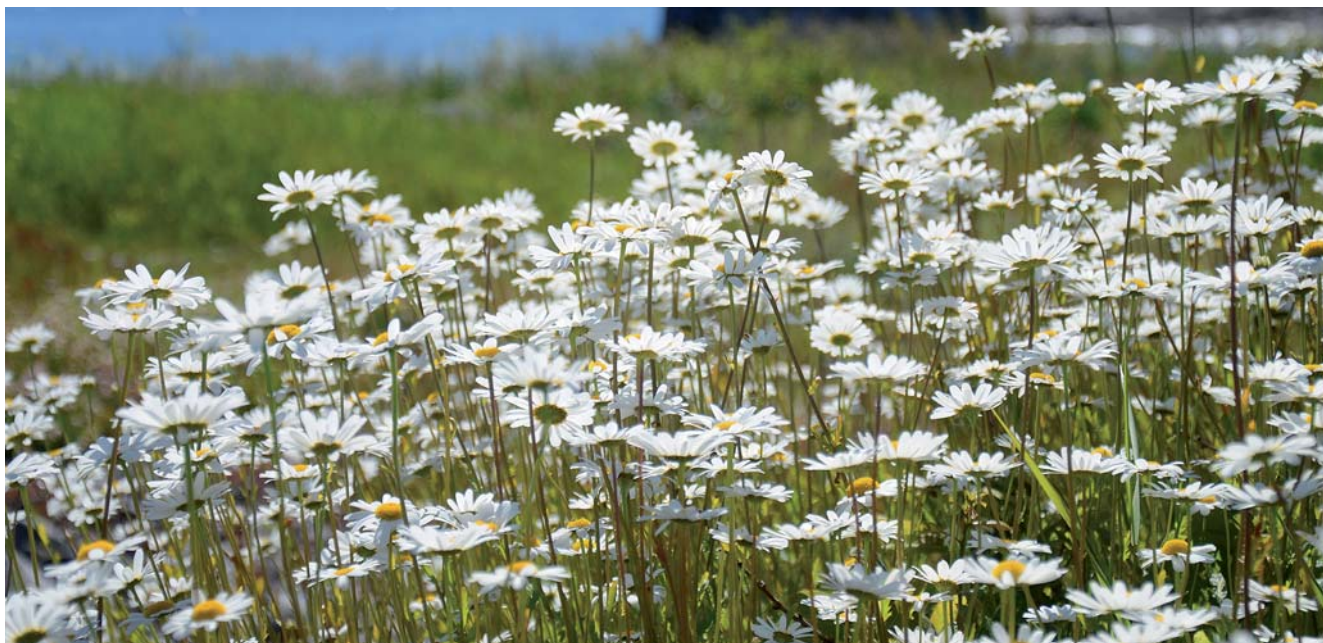
Strandberg består av fast fjell og steinblokker i den øvre delen av fjæresonen som er dekket av vann mindre enn halve tida og så langt opp som marka påvirkes av sjøsprøyt. De rikere områdene drar fordel av både skjellsand og næring fra nedbrutt tang og tare. Disse områdene ble tidligere registrert som naturtypen rikt strandberg.

Fra 2014 er denne inndelingen endret til blant annet å omfatte fuglegjødset eng og knaus. Det er rikere områder i skorter mellom svabergene med skjellbanker som gir en rikere flora. Strandeng og strandsump er plantesamfunn på løs bunn øverst i strandsonen hvor vegetasjonen stort sett består av salttålede planter.

Strandengene finnes på beskyttede, lite værutsatte steder som eksempelvis i viker og bukter langs kysten. Voksestedene er gjerne spesielt beskyttet mot saltvann, men kan overskylls ved høy vannstand og pålandsvind. Sedimenter som samles ved for eksempel ilanddrevet tang og som ikke skylles bort, kan føre til at strandengene vokser.

Strandenger finnes flere steder i Søm landskapsvernområde. Spesielt artsrike og rike forekomstene strandeng/strandsump finnes i Ruagerkilen. I disse naturtypene er det ikke uvanlig å finne sjeldne planter. Pusleplanter, som pusleblom (EN) og firling (VU) kan forekomme i strandberg, men trives også godt i aktivt drevne kulturlandskap.

STRANDENG Foto: Øivind Berg

ORMETUNGE Foto: Wikipedia CC

JORDBÆERKLØVER. Foto: Wikipedia CC

PUSLEBLOM. Foto: Wikipedia CC

BEITEDYR, Foto: Statsforvalteren i Agder

KYSTLANDSKAPET OG KULTURPÅVIRKNING

Landarealet i verneområdet består av ulike typer kulturlandskap. All skog har vært gjenstand for ulike typer hogst, primært gjennom plukkhogst. Kun lommer inn i mellom har preg av naturskog.

De åpne arealene har vært nyttet til beite og sannsynligvis også noe utmarksslått.

Mange fuktige strandenger domineres av takrør, og de små og sjeldne artene forsvinner med manglende slått/beite.

GJERDE. Passeringspunkt Foto: Øivind Berg

Arter – beskrivelse

Verneområdene har stort arts mangfold fordi kystnaturen, som er preget av relativt milde vintre og solrike og tørre somre, gir livs- og vekstvilkår som mange arter profiterer på.

Likevel er mange arter under et sterkt press – også i verneområdet. Dette skyldes i stor grad at verneområdene grenser til sterkt befolkede areal. Det betyr også sterkt besøkspress.

I den sårbare kategorien VU finner vi blant annet jordbærkløver, smånesle, villeple, barlind og maria-nøkleblom, mens mange arter er nær truet:

Ramsløk, ormetunge, tusengylden, skuehavgras, lind, sørlandsvikke og hjertegras med flere.

PLANTER

Det er registrert 917 plantearter i verneområdet i nyere tid, noe som er halvparten av historiske funn (1423). 328 av disse er rødlistet og blant disse er flatsivaks (CR), vårvikke, ask, alm, pusleblom, gaffellullurt og dverglin (EN).

ALM

Alle foto: Øivind Berg

MARIA NØKLEBLOM

VILLTULIPAN og BØK (under).

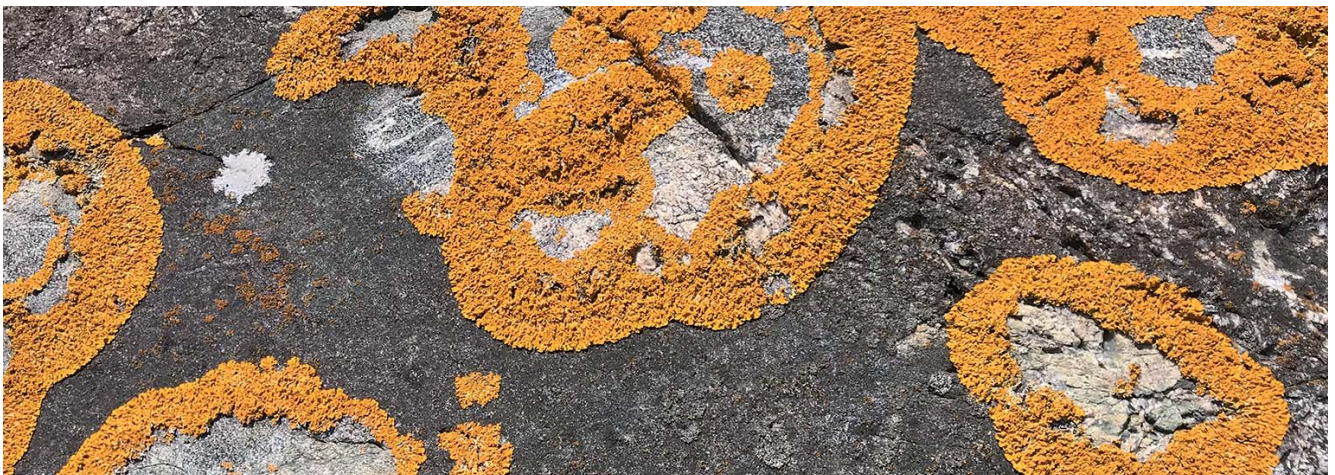
Brunengvokssopp. Foto: Wikipedia CC

Kantarell Foto: Øivind Berg

Steinsopp Foto: Øivind Berg

SOPP OG LAV

I verneområdet finnes en spennende sopp- og lavflora i tillegg til mer vanlige og spiselige sopp. Spesielt i tilknytning til edellauvskogene finner vi en variert soppflora. Området Lillenes har høy ansamling av rødlistearter av sopp, herunder en rekke vedboende arter. Undersøkelser av soppfloraen i dette området har vist at verneområdene gir vilkår for en stor variasjon av sopp, og det er påvist minst 799 arter.

I 2009 ble det funnet en meget sjelden sopp uten norsk navn: *Proliferodiscus tricolor* i området like ved Lillenes. Fra 1900-tallet er det kun kjent 3 funn av arten (fra Frankrike, Romania og Sverige), mens det på 2000-tallet er gjort noen flere funn. Også en rekke av de andre artene som er registrert, er varmekjære, spesialiserte og truede arter. Flere av artene har ytterst få voksesteder i Norge, og den største gruppen er knyttet til edellauvskog. 167 av artene som er registrert er rødlistearter.

Lavfloraen i er lite undersøkt og flere steder innenfor verneområdene er det ikke foretatt undersøkelser. Det er registrert 67 arter lav og ingen av disse er nasjonalt sjeldne eller truet, men to arter er nær truet (solsteinsalv og bleikdoggnål). Det er imidlertid gjort geografisk interessante funn av lavarter på Hasseltangen. Den svakt vestlige arten polsterlav, *Cladonia strepsilis*, er registrert. Dette er en sjelden art i Agder.

Svovellav Foto: Øivind Berg

FUGLER

Landskapsvernområdet har et rikt fugleliv og hver vår og høst finnes det store mengder rastende og furasjerende (matsøkende) fugler innenfor verneområdet. De opptrer gjerne i store flokker og benytter ulike typer habitater i området. Gjess, vadefugler og mange arter spurvefugler benytter både jordbruksarealer og utmarksarealer for å bygge opp igjen kondisjonen før, under og etter trekket.

Fuglefaunaen har i løpet av de siste tre tiårene fått tre nye hekkende arter; grågås, hvitkinngås og storskarv (mellomskarv) (NT). Disse artene har økt kraftig i antall.

Havørn har også etablert seg i området, men foreløpig utenfor verneområdet. Men den er blitt mer og mer vanlig å se de senere årene, og tre par er kjent å søke mat nær verneområdet.

Fiskemåke. Foto: Øivind Berg

Hvitkinngås Foto: Øivind Berg

Ærfugl Foto: Shutterstock

Makrellterne Foto: Øivind Berg

Sildemåke Foto: Øivind Berg

Vipe Foto: Wikipedua CC

Det foregår også et vesentlig fugletrekk i området. I løpet av de seneste årene har det blitt observert mange spennende og sjeldne arter. Grålire, havlire, fjelljo, polarjo og splitterne er alle eksempler på arter som opptrer på trekk. Mer vanlig er havsule og kortnebbgås som kan sees i tusentall under trekk.

Ømskilen og Søm LVO har en variert naturtype med sammensetning som treffer preferansene godt til et bredt spekter av trekkende fuglearter. Næringsrike gruntvannsområder gir god nærings-tilgang for dykkende ender, lommer, skarv og ter-ner, og mudderbukter og tangvoller er spesielt vik-tige for rastende vadefugler.

Lomvi. Foto: Shutterstock

Polarsnipe Foto: Shutterstock

Koloni med hekkende skarv. Foto: Øivind Berg

PATTEDYR

Det er registrert 31 pattedyrarter i verneområdet. En del av disse er nok tilfeldige og sporadiske gjester, mens andre rødlistede arter som nordflaggermus (VU), piggsvin (NT) og hare (NT) har mer permanent tilhold i området.

Elg, rådyr, hare, grevling og mink er blant vanlige pattedyr i verneområdet. Det synes å være mye mink mange steder og SNO har aktivt uttak for å begrense bestanden betydelig.

Flaggermus opptrer i området, og det antas at det dreier seg om flere arter. Grevling og rødrev yngler i verneområdet. Det er betydelig med rådyr og ekorn observeres jevnlig i Søm LVO.

Mink Foto: Wikipedia CC

Ekorn Foto: Wikipedia CC

Rådyr (under) Foto: Øivind Berg

AMFIBIER OG REPTILER

Det er kun små arealer med åpent ferskvann i verneområdet i form av spredte små dammer, slik at forholdene for amfibier dermed ikke er optimale.

Av krypdyr er slettsnok observert jevnlig. Andre arter som eksempelvis hoggorm, stålorm og buorm er forventet å finnes. Alle Norges fem reptilarter er registrert i verneområdet, blant dem er kun slettsnok på rødlista (NT).

Slettsnok. Foto: Dag Dolmen/CC

Salamander Foto: Wikipedia CC

Padde (under) Foto: Øivind Berg

Pollinerende insekt Foto: Tore Moy

Svalestjert Foto: Tore Moy

Karminspinner. Foto: Wikipedia CC

SOMMERFUGLER OG ANDRE INSEKTER

Sommerfuglfaunaen er relativt godt dokumentert. Men foruten sommerfuglene er kunnskapen om insektfaunaen i verneområdet mangelfull, kun dokumentert gjennom funn gjort av samlere på tilfeldige besøk.

Til sammenligning noterer vi at det i den tilgrensende nasjonalparken er registrert 1537 ulike sommerfuglarter i et svært begrenset område på Tromøya. Dette er oppsiktsvekkende fordi det er blant det høyeste antall sommerfuglarter funnet innenfor et lite, avgrenset område i Norge.

Det er registrert 168 rødlistede arter og dette må også regnes å være oppsiktsvekkende høyt antall. Funnene signaliserer at området både er egenartet og svært unikt som habitat for sommerfugler.

Siden det finnes en rekke viktige biotoper for sommerfugler også innenfor Søm LVO, er det ikke usannsynlig at insektfaunaen er stor også her – spesielt i edellauvskogen og langs strandengene. Viktige miljøer for sommerfugler er bukter og poler med mudderbunn og tilhørende vegetasjon, mråder med tørrmark, tørrbakker, havstrand og strandenger.

Basert på sommerfuglstudiene i Raet nasjonalpark er det grunn til å anta at også Søm LVO også har en rik billefauna.

Rødlistede biller finnes i de fleste tilfeller på lokaliteter knyttet til fjæresonen eller kysten – og spesielt i edellauvskogen som nettopp dominerer i verneområdet.

RØDLISTEARTER BESKRIVELSE

Det er gjort en del undersøkelser av artsmangfoldet i Søm landskapsvernområde, men dette er ikke jevnt fordelt mellom ulike artsgrupper.

De fleste funn er gjort av biologer på oppdrag fra kommunene eller frivillige fra for eksempel Sopp- og Nyttevekstforbundet, Birdlife Norge eller engasjerte enkeltpersoner. Det som stedvis er grundig undersøkt er sopp, fugl, sommerfugler og planter.

Grupper som bløtdyr, biller og andre småkryp, fisk, moser og lav er kun sporadisk registrert. Når det gjelder observasjoner av fugl er en del av artene kun observert på trekk og har ikke fast tilhold i verneområdet.

Vi oppfordrer alle som bruker verneområdet til å lage seg en bruker på artsobservasjoner og legge inn funn fortløpende. Dette kan gjøres enkelt med appen «Artsorakel» som også gir mulighet for artsbestemmelse og bilder. Alle registreringer er viktige, både av vanlige og sjeldne arter.

Registeringer av fremmede arter er kanskje enda viktigere for forvaltningen av verneområdet. Det er 106 arter, de fleste planter, som står på fremmedartslista (SE-NR) i verneområdene. 60 av disse har høy risiko.

Strandkvann er en viktig vertsplante for sommerfugler Foto: Øivind Berg

SKALLDYR

I sjøområdene ved Søm LVO er hummer og taskekrabbe de største marine krepsdyrene. Hummeren er på toppen av næringspyramiden og en nøkkel-art blant de bunnlevende dyrene i havet.

Hummeren trives best på relativt grunt vann, 15–40 meters dyp, langs kysten på fjell og steinbunn hvor den kan finne godt skjul.

Taskekrabben og strandkrabben har sine faste levesteder i havet. I fjæresonen er det strandkrabben som dominerer, men den kommer til kort overfor sin større slektning, taskekrabben, på litt dypere vann.

Sjøkreps og dypvannsreke finnes stort sett på dypt vann, men også i fjæresonen kan man finne reker. De ligner på dypvannsrekene, er betydelig mindre og levende individer er oftenærmest glassklare og gjennomsiktige.

Sngler og skjell finnes i store antall og i et mangfold av arter. De mest kjente er strandsneglen og blåskjellet.

ÅL Foto: Shutterstock

FJÆREMARK (under) Foto: Geir Eliassen

FISK

I Søm landskapsvernområde inngår blant annet Sømskilen som har store, verdifulle forekomster av ålegras, som er habitat som mange fiskearter trives i.

Ål, leppefisk, sjørret og en rekke arter av leppefisk, kutlinger og ulker har Sømskilen som sitt oppvekst og leveområde. Ålegras er også oppveksthabitat for kysttorsk, og har derfor ekstra stor betydning for å bevare de lokale stammene av kysttorsk såvel som sjørret.

Nidelva har et av sine utløp i Sømskilen, og hvert år vandrer det laks inn i elva for å gyte i gytefeltene ovenfor Rykene. Hver vår vandrer det lakseunger (smolt) ut av elva. De passerer brakkvannsområdene i Sømskilen på sin vandring ut i havet.

LEPPEFISJK (over), TORSK (under) Foto: Øivind Berg

RØDLISTEDE ARTER I SØM LVO
(fra Artskart 1990-2025. Antall observasjoner)

ARTER:	Funn siste 30 år:	ARTER:	Funn siste 30 år:
Fugl		Fugl	
KRITISK TRUET (CR)	(112)	SÅRBAR (VU)	(362)
hettemåke	68	brushane	7
lomvi	1	fiskemåke	77
svarthalespove	1	fiskeørn	3
vipe	42	granmeis	2
		grønnfink	68
NÆR TRUET (NT)	(571)	gråmåke	69
gjøk	4	gulspurv	7
gresshoppesanger	1	hønsehauk	31
gråspurv	91	kornkråke	3
havelle	1	lappfiskand	1
heilo	24	sandsvale	3
nattergal	1	sjøorre	11
rosenfink	1	sothøne	1
rødstilk	22	stjertand	1
sanglerke	29	svartand	12
sivhauk	7	tundrasædgås	18
småspove	13	vaktel	1
storskarv	42	ærfugl	47
stær	128		
taksvale	59	Karplanter	
teist	1	STERKT TRUET (EN)	
tjeld	124	ask	
tyrkerdue	3		
tårnseiler	20	Sommerfugler	
		NÆR TRUET (NT)	(1)
STERKT TRUET (EN)	(167)	dvergnebbmott	1
bergand	1		
hubro	1	SÅRBAR (VU)	(1)
krykkje	2	fjærepraktvikler	1
lappspurv	3		
makrellterne	18	Sopp	
myrhauk	2	NÆR TRUET (NT)	(1)
storspove	111	kastanjeparasollsopp	
svartrødstjert	3	olivenkremle	
taigasædgås	26	rosamelkriske	
		rødtuppsopp-gruppen	
		svartnende kantarell	
		SÅRBAR (VU)	
		korallkjuke	

Havelle Foto: Wiki CC

Fiskemåke Foto: Øivind Berg

Nattergal Foto: Shutterstock

Ærfugl Foto: Shutterstock

Rosenfink Foto: Shutterstock

Gråmåke Foto: Inge Selås

Makrellterne Foto: Shutterstock

Lomvi Foto: Shutterstock

Teist Foto: Svein Håkon Lorentsen CC

Tjeld Foto: Øivind Berg

Klimaendring

Landskapsvernområdet ligger langt sør i Norge, og verneområdet ligger i sin helhet i kystsonen. Klimaet i disse områdene er typisk oseanisk.

Sjøsprøyt driver inn fra havet og inn over land ved kraftig pålandsvind. Det er sjelden mye snø i verneområdene, spesielt i de ytre delene av verneområdene, men nærheten til havet og områdets relativt flate topografi gjør områdene sterkt vindutsatt. Sjøen bufrer også temperaturen gjennom året, og det medfører at det blir relativt mildt klima om vinteren og relativt svalt om sommeren til tross for at Sørlandet er den regionen i landet som har flest soldager i året.

Hasseltangen og Søm tilhører den nemorale vegetasjonssone, eller enklere sagt: Edellauvskogs-sonen. Denne vegetasjonsregionen er en nordlig utløper av den europeiske edellauvskogen og er i Norge sparsomt utbredt langs Sørlandskysten. Flere arter i Norge er utelukkende knyttet til denne sonen.

De klimaendringene som påvirker verneområdet, er først og fremst mer ustabil vær og stigende havtemperatur. Tidspunktet for ankomst av trekkfugl blir skjøvet gravis tidligere på året og vårens hekketid blir tilsvarende tidligere for både sjøfugl, ender, gjess og småfugl.

Oppblomstring av alger og zooplankton ser også ut til å forskyves, og enkelte somre kan være ekstremt varme og/eller tørre.

Økt havtemperatur skaper utfordringer for nordlige kaldtvannsarter som torsk, sukkertare og flatøsters, og favoriserer mange invaderende arter som japansk drivtang og stillehavsøsters. Økt vanntemperatur kan også gi voldsom oppblomstring med «grønske», særlig i kombinasjon med høynæringstilgang i vannet. Dette skygger ut havbunnen og fører til oksygenmangel for bunnvegetasjonen.

Mer ekstremvær med springflo kan vaske ut sanddyner og skade tiltak med tilrettelegging i strandsonen. Betydelig ferskvannstilstrømming knyttet til flom og overvann fra fastlandet kan også føre til uønsket nedslamming og økt næringstilførsel. Dette er en særlig stor trussel mot ålegrass.

Storm. Foto: May Elin Aunli

Annen negativ påvirkning

Den største trusselen mot kystsonen generelt er nedbygging, og selv om vernebestemmelsene begrenser dette betydelig er det fortsatt økning i nedbygging primært i form av brygger og fritidsboliger.

Eiendommene har en tendens til å bli gradvis mer urbanisert og plener overtar for tidligere naturtomter.

Det er rom for noe tilrettelegging for friluftsliv, da primært med tanke på samling og kanalisering av besøkende bort fra sårbare verneverdier.

OVERBEITE

Mesteparten av den terrestriske delen av verneområdet er tillatt for beite, kun unntatt sone B skogfredning. Enkelte områder har gamle beiteretter og grunneier har ellers anledning til å slippe ut beitedyr. Enkelte områder kan med høyt beitepress bli overbeitet, og dette kan gå ut over vegetasjonsdekket og arts mangfold. Helårsbeite eller beite i svært tørre perioder vil være den største trusselen. Foreløpig er dette lite utbredt.

GJENGROING

Bruken av utmarksbeite og antallet husdyr har blitt sterkt redusert de siste 100 årene, og store deler av kystlandskapet bærer preg av ulike grader av gjengroing.

Einer dominerer på de mest utsatte arealene, og ellers er det trevegetasjon, primært gran og furu,

som tar over i det ellers åpne landskapet. Enkelte steder er også fremmede arter som rynkerose, buskfuru, platanlønn og parkslirekne utbredt.

MUDRING OG SANDPÅFYLLING

Det er tillatt med vedlikeholdsmudring i verneområdet, men også mudring utenfor selve verneområdet kan få negative effekter. Dette gjelder spesielt for vekstvilkårene for ålegrass i verneområdet. Kun offentlige strender har anledning til å søke om å fylle på sand, men det foregår noe ulovlig påfylling. Hvis mudring og sandpåfylling gjennomføres i sommerhalvåret kan det få svært negative konsekvenser for ålegrass og andre arter som er avhengig av sollys.

FORSØPLING OG FORURENSNING

Marint avfall, utslipp fra sanitæranlegg, avrenning fra tettbebygde strøk, hager og landbruksarealer, overvann, akutte utslipp og forsøpling fra både brukere av verneområdet og områdene rundt, er blant de mest aktuelle kildene til forsøpling og forurensning. Dumping av båter, bilvrak og annet avfall skjer, og til og med tilfeller av dumping av vanlig søppel blir rapportert årlig, særlig ved kommunens renovasjonspunkter i verneområdet.

Takrørskog Hasseltangen. Foto:May Elin Aunli

FERDSEL

Menneskelig ferdsel, både på land og i sjø kan være en trussel mot naturen i verneområdet. Bålbrenning på svaberg og i rullestein ødelegger sårbare og uerstattelige geologiske verdier hvert år. Tråkk og slitasje i sårbare områder, og særlig sykling kan slite betydelig på røtter og vegetasjon. Vannsport, bruk av motorbåt, vannskuter og annet blått friluftsliv kan forstyrre både hekkende fugl og trekkfugl. Løse hunder vurderes som nesten like stor trussel mot sjøfugl.

Langtids telting er også uønsket i verneområdet, da det medfører skade på vegetasjonsdekket og medfører økt grad av sanitær forurensning og annet avfall.

TILLEGGSOPPLYSNINGER

Informasjonen er hentet blant annet fra naturtype-registreringer på Agder fra blant annet 2008, 2010 og 2013. I forbindelse med verneprosessen ble det bestilt konsekvensutredning og grunnlagsrapporter på en rekke spesifikke fagfelt, blant annet for insekter, geologi, marin natur og arts mangfold, terrestrisk natur og vegetasjon m.m.

Disse ligger tilgjengelig på www.nasjonalparkstyre.no/raet/publikasjoner

Antall arter og rødlistestatus er hentet fra Artsdatabankens artskart i tillegg til grunnlagsrapportene.

SPORLØS FERDSEL: Det henstilles til å ikke etterlate seg spor i verneområdene – og ellers i naturen. *Foto: Øivind Berg*

Brukshistorikk

SØM (VV00002435) – Søm landskapsvernområde utgjør 3,1 km² fastland.

EIERSTRUKTUR

Søm landskapsvernområde har 24 eiendommer på totalt 2,46 km² landareal av totalt 3,1 km². Det er 14 eneboliger i dette landskapsvernområdet. I tillegg kommer 7 fritidseiendommer, hvorav minst 2 også ligger i den tilgrensende Raet nasjonalpark. Utredningene har ikke fordelt antallet i de ulike verneområdene i konsekvensutredningen.

VERNEPROSESS

I samråd med Tvedestrand, Arendal og Grimstad kommuner tok Fylkesmannen i Aust-Agder (nå Statsforvalteren i Agder) initiativ til å utrede mulighetene for å opprette en nasjonalpark på kysten av daværende Aust-Agder fylke med

utgangspunkt i Raet landskapsvernområde og tilstøtende områder.

Ved etablering av Raet nasjonalpark i 2016, ble tidligere verneområder innenfor nasjonalparkens avgrensning opphevet. Deler av daværende Hasseltangen landskapsvernområde ble videreført som Søm landskapsvernområde, resten inngår nå i Raet nasjonalpark.

RESTRIKSJONSOMRÅDER

Landskapsvernområdet har ingen restriksjonsområder.

BOLIGER OG LANDBRUKSLAND: Foto: Øivind Berg

BRUKSHISTORIE

Kystområdene og skjærgården i Sør-Norge er i stor grad preget av menneskers aktivitet gjennom hundrevis av år.

Vi finner spor etter menneskelig aktivitet i store deler av verneområdet. I eldre steinalder levde menneskene av jakt og fiske, i hovedsak knyttet til marine ressurser, men havnivået var den gangen for høyt til at vi i dag finner sikre registreringer i selve verneområdet (som den gang lå under havet).

I yngre steinalder ble jordbruk og tamdyrhold innført. Det er registrert steinalderlokaliteter i områdene utenfor verneområdet. De tydeligste sporene etter forhistorien finner vi i form av mektige gravrøyser sannsynligvis fra bronsealder, men det finnes også rester av yngre fornminner/graver blant annet på Hasseltangen.

Sjøfartshistorien har satt mange spor etter seg da Agderkystens sentrale posisjon i norsk og europeisk skipsfart fra ca. 1650–1900 var betydelig. Flere av de viktigste kulturminnene er knyttet til denne epoken.

Skipsfarten brakte med seg ballastjord som inneholdt frø og planter som slo rot, spredde seg og fortsatt finnes på lokaasjoner i verneområdet.

BEITE, sau. Foto: May Elin Aunli

LANDBRUK

I Søm landskapsvernområde foregår det til en viss grad landbruksdrift. Den mest intensive jordbruksdriften som pågår i Søm landskapsvernområde, er produksjon av ferdigplen av et relativt stort omfang.

Store deler av skogarealene i verneområdet er oppdelt i mange små teiger med vanskelig arrondering. Dette gjør at det i mindre grad har vært drevet aktiv skogsdrift, og at områdene i større grad har gjort nytte blant annet som vedskog.

Det er kommunene som er ansvarlig myndighet for landbruk (se kommunens hjemmesider), og regionalt følges dette opp av Statsforvalterens landbruksavdeling. For landbruk gjelder en rekke lover og forskrifter, se foreksempel: <https://www.statsforvalteren.no/nb/portal/Landbruk-og-mat/>

LANDBRUKSEIENDOM: Steingjerde Foto: Øivind Berg

FRILUFTSLIV

Søm landskapsvernområde har stor verdi for allment friluftsliv og naturopplevelse. Verneområdet ligger i kort avstand fra sentrum i Grimstad by, og kan nås både sjøveien og over land. Blant regionens mest populære og mest benyttede utfarts-, rekreasjons- og turområder er Hasseltangen og Søm. Begge disse områdene har god landforbindelse med vei og definerte parkeringsplasser.

Bruken av områdene er størst om sommeren, med en tydelig topp i fellesferien. Men områdene blir brukt relativt mye også i årets andre årstider. Flere av områdene har svært høy bruk gjennom hele året.

En stor andel av bruken er i form av uorganiserte aktiviteter hvor folk bruker området på fritiden til turgåing, fiske og andre aktiviteter.

I tillegg benytter mange ulike mange foreninger og lag forskjellige deler av verneområdet aktivt.

Barnehager, skoler og ulike institusjoner bruker også områdene i stor utstrekning året rundt.

FRITIDSFISKE: Grense fiskesone Foto: Øivind Berg

Landskapsvernområde med begrensninger i motorferdsel. Foto: Øivind Berg

FORSKNING OG UNDERVISNING

Flere forskningsinstitusjoner benytter verneområdet som arena for prosjekter og studier. Først og fremst gjelder dette Havforskningsinstituttets forskningsstasjon Flødevigen, som årlig foretar registreringer i kystsonen og i Skagerrak og har gjort dette i mer enn hundre år. De representerer Norges viktigste ressurser når det gjelder kunnskap om kystsonen.

<https://www.hi.no/hi/lab/forskningsstasjonen-flo-devigen>

Universitetet i Agder (UIA) har etablert et studie-tilbud på bachelor- og masternivå innen kystsone-økologi.

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) forsker først og fremst på skogbruk og jordbruk, men har landets fremste kompetanse på kulturlandskap og stedegen frøproduksjon. <https://www.nibio.no/>

Norsk institutt for naturforskning (NINA) og Norsk institutt for vannforskning (NIVA) har begge ulike prosjekter i verneområdet, og benyttes til blant annet ulike oppdrag for forvaltningen.

NINA har for eksempel utarbeidet håndboken for sårbarhetskartlegging.

<https://www.nina.no/> <https://www.niva.no/>

Center for Coastal Research (CCR) har flere store prosjekter knyttet til kystsonen.

<https://www.uia.no/en/research/priority-research-centres/ccr-centre-for-coastal-research>

Norwegian Blue Forest Network studerer først og fremst blå skog og hvilken betydning den har i økosystemet. <https://nbf.no/>

Blått kompetansesenter Sør fremmer formidling og forskning fra kystområdene.

<https://www.uia.no/om-uia/fakultet/fakultet-for-teknologi-og-realfag/prosjekter/blaatt-kompetansesenter-soer>

Vitensenteret Sørlandet er blitt godkjent som Besøkssenter for Raet nasjonalpark.

Besøkssenteret driver omfattende formidling av natur- og verneverdier i nasjonalparken og Søm LVO til barnehager, skoler og andre besøkende – både i besøkssenteret, på tokt i skjærgården og ute i felt. <https://vitensor.no/raet/>

Av andre forskningssentre og institusjoner som har fokus på Raet nasjonalpark og Søm LVO kan nevnes blant annet forskningsmiljøet NORCE, Nordlandsforskning, Universitet i Oslo, Naturhistorisk Museum med flere.

Strandnottrekk. Foto: Espen Bierud/IMR

Besøkssenter Raet nasjonalpark. Foto: Øivind Berg

KULTURMINNER

Kulturminner er håndfaste spor etter menneskers liv, de gir grunnlag for å formidle historier om menneskers levemåter på en håndgripelig og konkret måte.

Kulturminnene er preget av kontakten med havet. De mest synlige kulturminnene er de mektige gravrøysene ytterst mot havet.

Dessuten er det en rekke godt bevarte steingjerder i verneområdet.

Kulturminner er verdifulle som grunnlag for kunnskap, opplevelse og bruk. Kulturminner er verdifulle hver for seg, men trenger en sammenheng og en kontekst for å kunne forstås som en del av det store bildet – den store sammenhengen kulturutvikling og kulturhistorie.

GAMMELT STEINGJERDE Foto: Øivind Berg

..

Kulturlandskapet tilbyr ofte et godt rammeverk for forståelse og opplevelse av kulturminner, såfremt det aktivt pleies og skjøttes.

De eldste kulturminnene kan være vanskelig å oppfatte, fordi det kun er rester som er bevart, eller fordi de er overgrodd og ligner på det vi oppfatter som natur. For å kunne oppleves som kulturminner må historiene om disse kulturminnene formidles. Skjøtsel av arkeologiske kulturminner gjør dem mer synlige, og lettere å formidle. Mange av kulturminnene har en hensynssone som også er underlagt begrensninger.

Det er Agder Fylkeskommune som har forvaltningsansvaret for kulturminner.

For mer info:

<https://agderfk.no/vare-tjenester/kulturminnevern-og-kulturturisme/>

BYGG OG INSTALLASJONER

I Søm landskapsvernområde er det 14 eneboliger og noen fritidsboliger. I tillegg til dette er det noe småindustri, institusjoner og driftsbygninger for landbruk i verneområdet. Dette er tillatt i landskapsvernområder og den daglige bruken av eiendommen som pågikk i Hasseltangen LVO skal kunne fortsette før også i Søm LVO.

I landskapsvernområdene finner vi også bilveier som sikrer atkomsten til bebyggelsen og næringsvirksomheten i området.

i Søm LVO er åpnet opp for noe utvikling – blant annet driftsbygninger.

Kommunene har forvaltningsansvaret for tiltak på bygg og installasjoner, og tiltak i verneområdet krever ofte behandling etter plan- og bygningsloven inklusive dispensasjon fra regler som gjelder i LNF-områder og i strandsonen (100-metersbeltet). Utover dette ligger det mye info om søknad og skjema på <https://dibk.no/>

Det er Statsforvalteren som følger opp kommunens arealplaner, vedtak, behandler klager og gir innsigelser:
<https://www.statsforvalteren.no/nb/portal/Plan-og-bygg/Arealforvaltning/>

Fra Søm. Foto: Øivind Berg

INFRASTRUKTUR

Veiene har i verneområdet har svært ulik standard. Det er derfor en utfordring å definere hva som skal regnes som eksisterende veier.

Vei

Det kan være en utfordring å skille mellom vedlikehold av eksisterende stier og ferdselsårer (som er hjemlet i verneforskriften) og standardheving, som ikke er hjemlet. Begge disse utfordringene må løses gjennom konkrete vurderinger av hver enkelt søknad.

Terrengarbeider som påfylling/graving og planering for å utbedre eksisterende, eller bygge nye veier også til landbruksformål og parkeringsplass, kan være i strid med verneformålet. Vedlikehold av eksisterende stier og gamle ferdselsårer (ikke bilveier) er tillatt, slik at de kan opprettholde den standard de hadde på vernetidspunktet. Vernet er ikke til hinder for utbedring av for eksempel humper, gjørmehull eller annet vedlikehold innenfor eksisterende standard. For vedlikehold av offentlig vei kan veimyndighetene fjerne vegetasjon som vokser utover veikant og dermed representerer trafikkfare.

Veiene i verneområdet er kommunale eller private. Det er kommunene som har drift og vedlikehold av offentlige veier.

Mer info og kartløsning over veinettet finnes her: <https://agderfk.no/vare-tjenester/samferdsel/fylkesveg/>

De private veiene er enten eid av private sameier eller enkeltpersoner. Den enkelte grunneier/sameie må kontaktes.

Vann og avløp (VA)

Verneforskriften gir et generelt forbud mot alle aktiviteter som kan gi en varig påvirkning av naturmiljøet. Blant annet er det forbudt å sprengne fjell og grave i grunnen og fjerne løsmasser. Det er derfor i utgangspunktet også forbudt å legge vann- og kloakkledninger i grunnen, jf. § 3 pkt. 1.1.

Verneforskriften gir imidlertid en åpning for at forvaltningsmyndigheten kan gi tillatelse til dette hvis det skjer i henhold til forvaltningsplanen. I eventuelle søknader om VA-tiltak vil det være avgjørende at tiltakets omfang og plassering beskrives nøyaktig og utførlig i søknaden. Likeledes må grunnforholdene på aktuelt sted beskrives og dokumenteres tilfredsstillende. Forvaltningsmyndigheten vil så vurdere om tiltaket kan la seg gjennomføre uten at det er til vesentlig forringelse av verneverdiene.

I avgjørelsen vil det blant annet bli lagt vekt på nærhet til tilknytningspunkt til offentlig VA og andre inngrep/installasjoner. Grunnforholdene vil også være svært avgjørende, og synlige kvartærgeologiske formasjoner og avsetninger vil tillegges stor vekt. Fortrinnsvis bør det søkes løsninger der tiltaket legges i masser som allerede er berørt av tidligere tiltak, eksempelvis eksisterende veier, grøfter og lignende. Både hensynet til kvartærgeologiske verneverdier og landskapet skal tillegges stor vekt i vurderingen av om tiltak kan gjennomføres.

Vann- og avløpsnett er delt opp i en offentlig del forvaltet av kommunene og mer perifere private nett. Du finner info om dette på kommunenes hjemmesider og her:

<https://dibk.no/byggtekniske-omrader/sporsmal-og-svar-om-utvendige-va-anlegg/>

GRAVING for VA. Foto: Jenny Marie Gulbrandsen

MOTORFERDSEL

I landskapsvernområdet er det forbud med motorferdsel på land og i lufta, men med unntak for blant annet landbruksdrift.

Motorferdsel til lands

Forbudet på land gjelder motorferdsel i utmark. Motorferdsel i utmark styres av to lovverk. Kommunen er ansvarlig myndighet etter motorferdselloven, mens forvaltningsmyndigheten er ansvarlig myndighet etter verneforskriftene. I de fleste tilfeller må man ha tillatelse både etter verneforskrift og motorferdselloven for å kunne kjøre lovlig i utmark. I tillegg trenger man også tillatelse fra grunneier til slik kjøring.

Folk flest har god forståelse for hva som er utmark. Veier som er drenert med grøfter, opparbeidet med kjøredekke med påført masse som grus o.l., kan trygt oppfattes som kjørbare vei. Men i Søm landskapsvernområde finnes det flere kjørbare veier – flere av dem er asfalterte. Mange steder finnes det likevel traseer i utmark i form av stier, løyper og traseer.

Tengrettigheter

Tidligere var det vanlig å hente tang i fjæra til gjødsling og jordforbedring. En del eiendommer har gamle tangrettigheter i verneområdet. De kjente tangforekomstene i Ruakerkilen ligger i sårbare områder.

Maskinell henting av tang vil kunne medføre skade på andre viktige verneverdier, blant annet strandenger. Det vil derfor være avgjørende i vurderingen av dispensasjon for motorisert uttak, at uthenting ikke går på bekostning av andre viktige verneverdier. Det kan brukes landbrukstraktor med redskap eller kjøretøy mindre enn det.

Det skal ikke settes varige kjøre- eller gravespor. Sporvidden til traktorer skal ikke være større enn eksisterende kjørespor. Uttaksmengden skal tilpasses slik at det blir liggende igjen tilstrekkelig med tang og tare til at vollen i hele sin lengde opprettholder sin økologiske funksjon, blant annet som næringskilde for fugler.

KJØRESPOR Foto: Jenny Marie Gulbrandsen

Forvaltning

Søm landskapsvernområde skal forvaltes av Raet nasjonalparkstyre i tråd med verneforskriften.

INNLEDNING

Verneforskriften er gjeldende lovverk for verneområdet og regulerer hva som er tillatt, hva som er forbudt, og hva som eventuelt kan tillates etter dispensasjon.

Søknader om dispensasjon fra de gjeldende vernebestemmelsene sendes forvaltningsmyndigheten. For full oversikt over forbud, generelle unntak og eventuelle unntak etter søknad, viser vi til verneforskriften.

Nasjonalparkstyrets drift og tiltaksmidler tildeles etter årlig søknad fra Miljødirektoratet, og fordeles hvert år av styret til prioriterte oppdrag.

Nasjonalparkstyret skal ivareta verneområdene og tilse at sårbare verneverdier blir ivaretatt samtidig som områdene er bevart som attraktive friluftslivsområder med et stort antall gjester.

BESØKSFORVALTNING

Besøksstrategi for Søm LVO ble vedtatt høsten 2019 og godkjent av Miljødirektoratet samme vinter. Besøksstrategien er utarbeidet av Norsk institutt for naturforskning (NINA) i tett samarbeid med nasjonalparkforvalter.

FORVALTNINGSUTFORDRINGER

Landskap og kvartærgeologi

Utbygging, masseuttak, sprengning, henting av stein, bålbrenning, fortøyningsbolter

Vegetasjon og planter

Hogst, drenering, slitasje, plukking/fjerning av kjemikalier; forurensing og sprøyting, inngrep; massepåføring, feil skjøtsel, mangel på skjøtsel, overbeite, for lite beite,

Dyrelivet

Fremmede arter, feil/mangelfull skjøtsel, forstyrrelse, ødeleggelse av habitat, overhøsting, jakt og mangel på jakt.

Marine naturtyper og arter

Nedbygging av strandsonen, båthavn, forurensing og marin forsøpling, masseuttak, tråling, fremmede arter, større anlegg og klimaendringer.

Kulturminner

Tilgroing/forfall, uvitenhet/hærverk; graving, tramp, tråkk, fjerning og ødelegging, dykking/fjerning, ulovlig metallsøk. Etablering av bålplasser.

Friluftsliv

Konflikt med andre brukergrupper som landbruk/beiting, 2-døgnregel, mangel på tilgjengelighet og tilrettelegging i noen områder. Vannskuter, løse hunder, båter i høyfart, kiting/seiling/wakeboard, slitasje og forstyrrelse i sårbare områder, droner og fly, dregging i ålegressenger, vedhugst, bolting i svaberg.

NATURMANGFOLDLOVEN

De miljørettslige prinsippene i naturmangfoldloven kapittel II kommer til anvendelse ved utøvelse av offentlig myndighet, og må vurderes når det treffes vedtak etter verneforskrifter.

De miljørettslige prinsippene er kunnskapsgrunnlaget (§8), føre-var-prinsippet (§9), økosystemtilnærming og samlet belastning (§ 10), kostnader ved miljøforringelse bæres av tiltakshaver (§11) og miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder (§ 12).

Prinsippene er ikke selvstendige vedtakshjemler, men skal legges til grunn som retningslinjer når det treffes beslutninger som berører naturmangfold etter andre bestemmelser. Dette innebærer at prinsippene skal være en del av vurderingen både ved vedtak med hjemmel i spesifiserte dispensasjonsbestemmelser i verneforskrifter og ved vedtak etter naturmangfoldloven § 48.

Naturmangfoldloven § 7 angir at det skal fremgå av vedtaket hvordan prinsippene er vurdert.

MER INFORMASJON

Miljødirektoratets rundskriv om forvaltning av verneforskrifter kapittel 5.2

<http://www.miljodirektoratet.no/Documents/publikasjoner/M106/M106.pdf>

Klima- og miljødepartementets veileder om naturmangfoldloven kapittel II

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/naturmangfoldloven-kapittel-ii/id2481368/?q=naturmangfoldloven>

Verneforskrift url

<https://lovdata.no/forskrift/2016-12-16-1632>

SENTRALE FØRINGER

Naturmangfoldloven § 48 gir forvaltningsmyndigheten hjemmel til å gi dispensasjon fra verneforskriften i tre alternative tilfeller; dersom det ikke strider mot verneformålet og ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig, dersom sikkerhetsmessige hensyn gjør det nødvendig, eller dersom hensynet til vesentlige samfunnsmessige hensyn gjør det nødvendig.

Bestemmelsen skal være en sikkerhetsventil for tiltak som ikke kunne forutsees, eller spesielle / særskilte tilfeller som ikke ble vurdert, på vernetidspunktet.

Første alternativ dekker tilfeller hvor verneformål og verneverdier tåler enkeltstående avvik fra vernebestemmelsene, og er i utgangspunktet ment for bagatellmessige inngrep eller forbigående forstyrrelser.

Dispensasjonsbestemmelsen i § 48 er en kanregel, det vil si at selv om vilkårene for å gi dispensasjon er oppfylt, så er det ingen som har krav på dispensasjon. Det er nødvendig med en bredere vurdering av om det bør gis dispensasjon.

MER INFORMASJON

Miljødirektoratets rundskriv om forvaltning av verneforskrifter kapittel 7

<http://www.miljodirektoratet.no/no/Publikasjoner/2014/Januar-2014/Rundskriv-om-forvaltning-av-verneforskrifter/>

Naturmangfoldloven § 47 gir generelle regler om forvaltningsmyndighetens adgang til å foreta skjøtsel i verneområder. Bestemmelsen gir forvaltningsmyndigheten adgang til å utøve en viss fysisk rådighet uten grunneiers samtykke. Bestemmelsen gir også adgang til i skjøtelsøyemed å treffe tiltak som vernebestemmelsene ellers forbyr eller regulerer. Verneforskriftens unntak for skjøtselstiltak gjelder kun for skjøtsel som forvaltningsmyndigheten står for og som gjelder verneområdet. Bestemmelsen i § 47 gir ikke adgang til å pålegge grunneieren en viss bruk av området. Med hjemmel i § 47 kan det foretas tiltak for å opprettholde eller oppnå natur- eller kulturtilstanden som er formålet med vernet, herunder tiltak for å kanalisere ferdsel, fjerning av vegetasjon eller fremmede treslag og restaurering etter naturinngrep.

Skjøtselstiltak som innebærer høsting av naturlige ressurser eller en vesentlig endring i naturtilstanden på vernetidspunktet kan ikke skje med hjemmel i § 47.

Adgangen til skjøtselstiltak gir også rett til nødvendig motorferdsel innenfor hele verneområdet uten grunneiers samtykke. Dersom det er nødvendig å passere eiendom utenfor verneområdet for å komme fram, gir naturmangfoldloven § 72 adgang til det.

Berører skjøtselstiltak privat eiendom eller rettigheter i verneområdet skal eieren eller rettighetshaveren så vidt mulig varsles på forhånd. Økonomiske fordeler ved gjennomføringen av skjøtselstiltak tilfaller grunneieren eller rettighetshaveren.

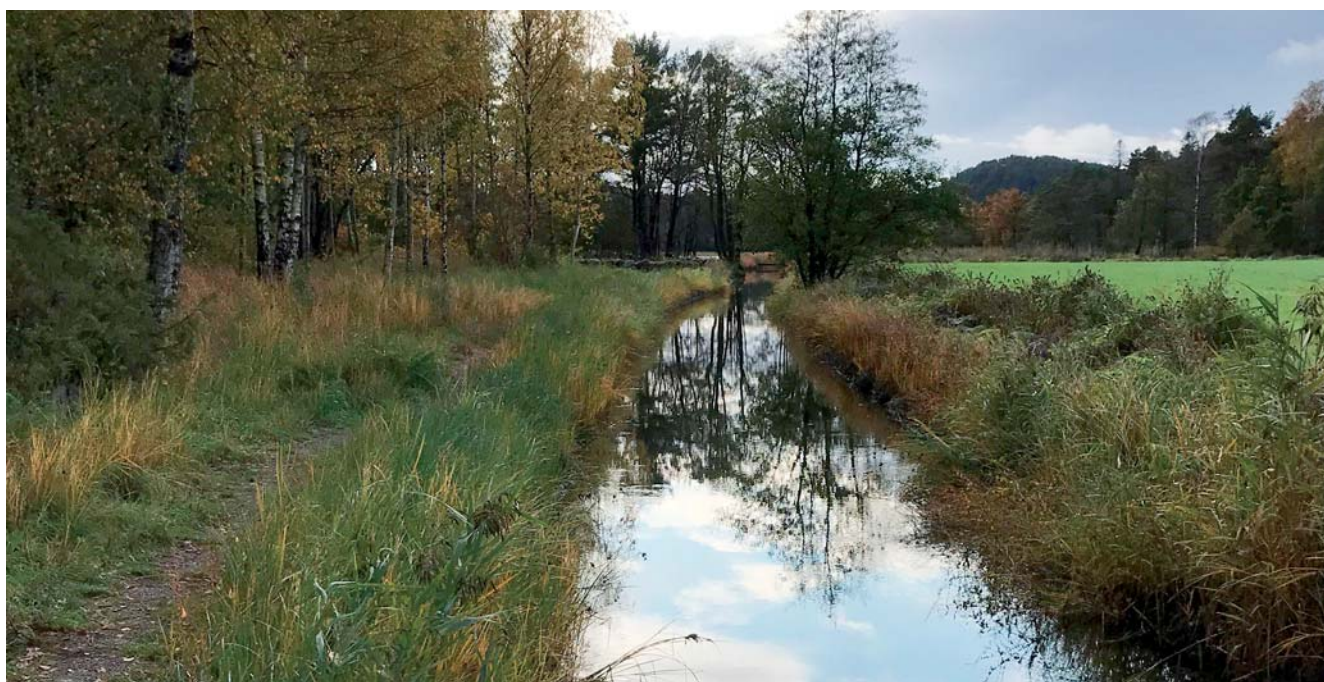
Tiltak som ikke kan foretas med hjemmel i naturmangfoldloven § 47 krever avtale med grunneier.

MER INFORMASJON

Ot.prp. nr. 52(2008-2009) Om lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven), kapittel 21 (merknader til de enkelte bestemmelser)

<https://lovdata.no/pro/#document/PROP/forarbeid/otprp-52-200809?from=NL/lov/2009-06-19-100/>

Bekk i kulturlandskap Søm Foto: Jenny Marie Gulbrandsen

Forvaltning i forhold til verneforskriften

Retningslinjer for forvaltningen

I det følgende defineres retningslinjene forvaltningsmyndigheten skal støtte seg til i sin saksbehandling av søknader relatert til arrangementer, aktiviteter, tiltak og dispensasjoner fra gjeldende regelverk. Retningslinjene skal både gjøre saksbehandlingen enklere og mer entydig, samtidig som regelverket skal framstå forutsigbart og med liten grad av rom for ulike tolkninger av reglene.

Verneforskriften er oppbygd etter en mal der man i hver paragraf lister opp hva som er forbudt, deretter følger et avsnitt som ofte heter «Bestemmelsen i (...) er ikke til hinder for» som ramser opp en del punkter som det er åpnet for. Dette er dermed ikke søknadspliktig etter verneforskriften, men noe kan være varslingspliktig. Etter dette er det ofte et avsnitt med «Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til». Her er det viktig å merke seg ordet kan. Det vil være en konkret vurdering i hver enkelt sak, og selv om noe kan søkes om, er det ikke gitt at man får tillatelse. For å gi en mer forutsigbar og likestilt saksbehandling er det laget retningslinjer for en rekke typer tiltak, noen er pålagt etter verneforskriften og andre er satt etter behov fra forvaltningen.

Forvaltningen av verneområdet er lagt til Raet Nasjonalparkstyre. Vedtekter for styret er vedlagt forvaltningsplanen. Vedtektene slår fast hvem som kan sitte i styret (§4), og at det skal opprettes et arbeidsutvalg (AU) (§5). Styret skal møtes minst fire ganger i året. En del type vedtak kan behandles i arbeidsutvalget – dette gjelder saker som ikke har stor betydning for verneverdiene eller der det allerede er fastsatt retningslinjer eller prinsipper for saksbehandling. Styret har delegert en del type saker til forvalter i tråd med vedtektene (§6.2). Dette gjelder blant annet søknader om ferdsel og motorferdsel, fornying av tidligere dispensasjoner og tillatelser, etablert forvaltningspraksis og hvor forvaltningsplanen gir entydige føringer for utfallet. Raet nasjonalparkstyre har i tillegg delegert ansvar for oppsettende virkning til leder og forvalter.

Raet nasjonalparkstyre har fire til fem møter per år, og AU har møter utenom dette – alt etter behov og saksmengde.

Oversikt over styrets møter finnes på <https://www.nasjonalparkstyre.no/Raet/styret/motekalender>.

Nasjonalparkforvalter setter opp saksliste, og denne sendes ut to uker før møtet. En uke før møtet sendes møteinnkalling med møtedokumenter. Vi anbefaler at saker meldes inn i god tid før utsendelse av saksliste, minimum fire uker. Hvis det er et stort antall saker, kan søknader bli flyttet til AU eller utsatt til neste møte. Omtrent en uke etter møtet vil det sendes ut protokoll, og etter dette sendes vedtak ut til parter i saken.

NASJONALPARKFORVALTER: Jenny Marie Gulbrandsen.
Foto: Benedicte Goa Ludvigsen/NRK

Et vedtak kan påklages til Miljødirektoratet av en part eller annen med rettslig klageinteresse i saken, jf. forvaltningsloven § 28 tredje ledd, jf. § 2 tredje ledd. Klagefristen er tre uker fra det tidspunkt underretning om vedtaket er kommet frem til vedkommende part, eventuelt fra den dag vedtaket første gang ble kunngjort, jf. forvaltningsloven § 29 første ledd.

En eventuell erklæring om klage skal fremsettes for nasjonalparkstyret for Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde, og være undertegnet, samt nevne det vedtak det klages over og den endring som ønskes, jf. forvaltningsloven § 32.

Klagen bør begrunnes, og andre opplysninger av betydning for saken bør nevnes. Med visse unntak har partene rett til å se sakens dokumenter, jf. forvaltningsloven §§ 18 og 19.

Enkeltvedtak legges ut på miljovedtak.no og saksdokumenter kan bestilles på E-innsyn: <https://einn-syn.no/sok?f=64fc8ae1-0a93-4f98-8132-e7df31c9598a>

Møtedokumenter vil legges ut på <https://www.nasjonalparkstyre.no/Raet/styret/mote-dokumenter>

NASJONALPARKSTYRET: Fra venstre: Beate Skretting (ordfører i Grimstad), Gro Bråten (Agder fylkeskommune), Robert Cornels Nordli (ordfører i Arendal), Anne Lien Studsrød (grunneierrepresentant Arendal), Vidar Holmsen Engh (varaordfører i Tvedestrand) og Kirsti Svendsen (grunneierrepresentant Grimstad). Foto: Jenny Marie Gulbrandsen

Tema:

Vern mot inngrep i landskapet

FORSKRIFTREFERANSE:

§ 3 (SLVO) 1. ledd

I landskapsvernområdet må det ikke settes i verk tiltak som kan endre det vernede landskapets særpreg eller karakter vesentlig.

Pågående virksomhet kan fortsette og utvikles så fremt det ikke er i konflikt med verneformålet.

Nye tiltak skal tilpasses landskapet, og det skal legges vekt på den samlede virkningen av tiltak i området.

VERNEFORMÅLET

Formålet med Søm landskapsvernområde er å ta vare på et særepreget natur- og kulturlandskap for denne delen av Skagerrakkysten med kvartærgeologiske forekomster og den varmekjære floraen som preger landskapet.

Allmennheten skal sikres anledning til natur- og landskapsopplevelse gjennom utøvelse av naturvennlig og enkelt friluftsliv med liten grad av tilrettelegging.

Med de unntak som følger av tredje og fjerde ledd er det forbudt med inngrep som vesentlig kan endre eller virke inn på landskapets særpreg eller karakter herunder veibygging, planering, nydyrking, graving, boring, sprenging og oppføring av bygninger, anlegg og innretninger, hensetting av campingvogner, bobiler og maskiner, båtopplag, skilting, klopplegging mv.

Se forvaltningens retningslinjer for friluftsliv, landbruk, vern av plantelivet, dyrelivet og kulturminner i de følgende forvaltningstema.

STI I LANDSKAPSVERNOMRÅDET Foto: Øivind Berg

Tema:

Vedlikehold av sti og ferdselsårer

FORSKRIFTFREFERANSE:

§ 3 (SLVO) 3 og 4. ledd

Bestemmelsene i tredje og fjerde ledd er ikke til hinder for

b) Vedlikehold av eksisterende stier, skilt, bruer og liknende, i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

d) Oppsetting av nye skilt og merking av stier, for å legge til rette for friluftsliv i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Stier og ferdselsårer omfatter ikke veier som er åpne for motorisert ferdsel. Med vedlikehold menes alle oppgaver knyttet til å opprettholde standard på vernetidspunktet, samt forebyggende arbeider som utføres på grunn av forventet slitasje for å motvirke forfall.

Vedlikehold omfatter:

- Tilføring av dekke og reparasjoner på eksisterende dekke innenfor gjeldende standard. Dette omfatter ny 0-8 grus/sadde på stier med denne typen dekke, samt flislegging av skogsstier.
- Reparasjoner og utskiftning av broer og klopper.
- Klopplugging av traseer med mye fukt og forventet markslitasje.
- Nymerking av eksisterende stier.
- Utsetting av sperre for å hindre motorisert ferdsel.

Vedlikehold omfatter ikke:

- Oppgradering av dekket.
- Omlegging av sti.
- Etablering av nye traseer.

Dette krever dispensasjon etter § 3.

Forvaltningsmyndigheten avgjør i tvilstilfeller om en strekning skal regnes som eksisterende vei/sti/ferdselsåre, og hvorvidt et tiltak kan regnes som vedlikehold. Tiltak kan være søknadspliktig etter andre lovverk.

Tema:

Tilrettelegging for friluftsliv

FORSKRIFTREFERANSE:

§ 3 (SLVO) 3 og 4. ledd

Bestemmelsene i tredje og fjerde ledd er ikke til hinder for:

b) Vedlikehold av eksisterende stier, skilt, bruer og liknende, i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

d) Oppsetting av nye skilt og merking av stier, for å legge til rette for friluftsliv i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Tilrettelegging for friluftsliv er tiltak som øker tilgjengeligheten for allmennheten inn i verneområdene. Tilrettelegging skal unngås i områder med sensitive arter, spesielt sårbare naturtyper og definerter verneverdier. Tilrettelegging kan benyttes som en metode for å samle og kanalisere ferdsel bort fra slike lokasjoner.

For å lese mer om sensitive verneverdier se Sårbarhetskartlegging i Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde (vedlegg)

STI, godt tilrettelagt Foto: Jenny Marie Gulbrandsen

Eksempler på tilrettelegging

- Omlegging av stier
- Skilting av traseer – jmf. Merkehåndboka og designmanualen
- Innramming av traseer med tau/sperrer/markører i terreng
- Etablering av trapper, broer og gangbroer (gang stier hevet over vegetasjon /boardwalks)
- Midlertidige klopper/matter i høysesong
- Toaletter og sanitæranlegg
- Brygger for ulike typer friluftsliv
- Renovasjonsanlegg
- P-plass for bil, sykkel og kollektivtrafikk
- Rasteplasser og grillplasser
- Infotavler, naturstier og utstillinger
- Utsiktspunkter/View points
- Bålplasser, fortrinnsvis med bålpanne
- Badstuer
- Bom og andre typer stengsler
- Utkikkstårn
- Restaurering av arealer til naturområder

Ved vurdering av tiltak skal det legges vekt på om tiltaket

- kan legges utenfor verneområdet.
- bidrar til kanalisering og samling av aktivitet bort fra sensitive verneverdier.
- er i tråd med besøksstrategi for verneområdet.
- er reversibelt.
- er tilpasset landskapet, følger lokal byggeskikk og tilpasset terrenget.
- er universelt og egnet for flerbruk.
- kan ha negative effekt på andre brukere.
- kan, helt eller delvis, gjøres digitalt/elektronisk.
- passer inn med andre tiltak og planer (kommunale/friluftsrådet osv).

Utforming skal følge veileder for Naturligvennlig tilrettelegging for friluftsliv (M-1326 2019)

Se:

www.miljodirektoratet.no/publikasjoner/2019/mai-2019/naturvennlig-tilrettelegging-for-friluftsliv/

Se også «Stier og stole» på

<https://nhf.no/stier-a-stole-pa-nhf-agder/>

FRILUFTSLIV. Foto: Jenny Marie Gulbrandsen

INFOTAVLE, Grimstad. Foto: Jenny Marie Gulbrandsen

INFORMASJON: Eksempel på info om adferdsregler. Foto: Øivind Berg

Tema:

Strøm, vann og avløp

FORSKRIFTFREFERANSE:

§ 3 (SLVO) 3. ledd

Bestemmelsene er ikke til hinder for

e) Drift og vedlikehold av eksisterende energi- og kraftanlegg og nødvendig istandsetting ved akutt utfall.

Forvaltningsmyndighetene kan etter søknad gi tillatelse til

e) Oppgradering/fornyelse av kraftanlegg og kraftlinjer som ikke faller inn under andre ledd e)

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Søknader om innlegging av strøm, vann og avløp skal vurderes strengt med stor vekt på kvartærgeologiske verdier som formasjoner og avsetninger, kulturminner samt landskapshensyn. Fjerning av luftspenn bør gjennomføres der det er mulig av landskapshensyn.

Nærhet til tilknytningspunkt til offentlig VA og andre inngrep/installasjoner kan tillegges vekt i vurderingen.

Reduksjon av utslipp fra bolig/fritidsbolig bør tillegges vekt i vurderingen. Fortrinnsvis bør det søkes løsninger der tiltaket legges i masser som allerede er berørt av tidligere tiltak, eksempelvis eksisterende veier, grøfter og lignende.

Fortrinnsvis skal jordkabler legges i de øvre massene, maks 40 cm ned i bakken.

Aktuelle vilkår:

- bruk av allerede forstyrrede traseer (veier, stier, eksisterende jordkabler, dyrket mark)
- bruk av elvegrus og sand framfor bruk av knuste masser
- gjennomføring utenfor hekke- og yngletid mars–august
- unngå rotsone til utpekte trær i området
- unngå hensynssone for kulturminner og geologiske formasjoner av særlig verdi.
- nedspyling i bløtbunn i perioden oktober–april
- sikringssone eller partikkelfilter mot marine naturtyper
- traseer skal registreres i kommunenes plankart.

Tiltakshaver må ha sikring mot import og spredning av fremmede planter.

Tema:

Midlertidig lagring av båt på land

FORSKRIFTFERANSE:

§ 3 (SLVO) 1. ledd

Det er forbud mot inngrep som vesentlig kan endre eller virke inn på landskapets særpreg eller karakter.

Bestemmelsene er ikke til hinder for eksempelvis å trekke joller på land for midlertidig oppbevaring ved egen fortøyningsplass, i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Dette gjelder mindre båter som trekkes på land uten bruk av motorredskap/kran ved egen båt-plass eller båtfeste (ved uvær eller kortere fravær av bruk). Med kortere fravær av bruk regnes det som midlertidig opplag når varigheten er inntil ca. to måneder.

Noen steder har grunneiere gamle rettigheter til båtslipp og lagring av mindre båter.

Disse båtene er i bruk gjennom året til ulike typer fiske. Denne type opplag er aktuelt på følgende lokaliteter hvor grunneier/grunneierlag følger opp at vilkårene oppfylles:

- Hasseltangen

Det er ikke anledning for vinterlagring av båter (for eksempel i seks 6 måneder) på land i utmark i verneområdet.

Det er imidlertid tillatt å lagre mindre båter og annet lignende utstyr på innmark, fortrinnsvis inn-til hytte/husvegg eller på terrasse.

MIDLERTIDIG BÅTOPPLAG: Foto: Øivind Berg

Tema:

Båtplass og fortøyning

FORSKRIFTFREFERANSE:

§ 3 (SLVO) 3. ledd

Bestemmelsene er ikke til hinder for g) bruk av eksisterende båtplasser.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Det er tillatt å benytte eksisterende båtplass. Båtplassen skal ha feste i land eller ved egen brygge.

Oppbevaring av båt på land:

Joller kan trekkes på land for midlertidig oppbevaring. Dette gjelder mindre båter som trekkes på land ved egen båtplass eller båtfeste uten bruk av motorredskap/kran.

Det er ikke anledning for vinterlagring av båter på land i landskapsvernområdet unntatt i Søm båt-havn.

Tema:

Småbåthavn

FORSKRIFTREFERANSE:

§ 3 (SLVO) 3. og 4. ledd

Bestemmelsene itredje og fjerde ledd er ikke til hinder for

f) Drift og vedlikehold av småbåthavnen på Søm innenfor den arealmessige avgrensning av havnen som gjelder på vernetidspunktet. Dette gjelder også opplag av båter, i tråd med retningslinjer i forvaltningsplan.

Båthavnen har nå 192 båtplasser og er ferdig utbygd. Vedlikehold og reparasjoner er ikke søknadspliktig, men oppgraderinger og utvidelser er i utgangspunktet forbudt og må søkes om. Opplag av båter er tillatt på land innenfor båthavnens areal.

Bruk av kjemikalier eller annet som kan forurense verneområdet er ikke tillatt.

Mudring vil være søknadspliktig etter andre lovverk.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Den videre driften av anlegget må foregå innenfor den arealavgrensningen anlegget (båthavn og opplag) har på vernetidspunktet.

SMÅBÅTHAVN I SØMSKILEN Foto: Øivind Berg

FORSKRIFTREFERANSE:

§ 3 (SLVO) 4. ledd

Bestemmelsene er ikke til hinder for

a) Vedlikehold av bygninger, anlegg og innretninger i henhold til tilstand på vernetidspunktet.

Vedlikehold skal skje i samsvar med lokal byggeskikk og tilpasses landskapet.

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

a) Ombygging av, og mindre utvidelser av eksisterende bygninger, i samsvar med retningslinjene i forvaltningsplanen.

c) Oppføring av bygninger og innretninger som er nødvendig for landbruksformål

f) Riving av gamle bygninger, anlegg og innretninger og oppføring av nye med samme størrelse og for samme bruk.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Verneområdeforvaltningen benytter enheten «Fotavtrykk bebygd areal» (FBA).

Dette inkluderer alt bebygd areal på eiendommen eksklusive eventuelle etasjer.

Følgende størrelsesbegrensninger på FBA anbefales ved søknader om nye tiltak:

Dagens FBA på eiendommen er utgangspunktet ved søknad, og alle former forbygningssmasse skal medregnes i dette.

Søknader om byggetiltak/utvidelse på hytte / fritidseiendom kan påregnes behandlet kun ved én utvidelse og bør holdes innenfor rammen av disse arealbegrensningene:

Fritidseiendommer og eneboliger – utforming:

Dispensasjonssøknader vil fortsatt gjennomgå skjønnsmessige vurderinger, hvor de faktiske forhold i hver enkelt sak som: eksponering, beliggenhet, terrengvurderinger og landskapsvurderinger mv. vil være avgjørende for utfallet.

Retningslinjene er ment å gi signaler som kan styre søknader inn mot hva som er realistisk å oppnå dispensasjon for på den enkelte eiendom. Videreføring av tradisjonell byggestil er likestilt med moderne arkitektur der denne er tilpasset naturomgivelsene på stedet. Tiltak der man utnytter allerede bebygde arealer er å foretrekke.

Fotavtrykket av den totale bygningsmassen bør bli minst mulig. Det vil si at man kan søke om å ombygge en type bebygd areal til et annet formål. Eksempel nr.1: Rive anneks for å oppføre tilbygg. Eksempel nr. 2: Fjerne deler av veranda for å oppføre mindre tilbygg. Arealregnskapet vurderes i den enkelte sak.

For de større hyttene (hytter over gjennomsnittet FBA 90-350 m2) er FBA-grensen på <2 m2 ment som en "sikkerhetsventil" som kan vurderes i spesielle tilfeller. Det vil være mulig å søke om utvidelse én gang for samme hytte.

Ved et eventuelt påbygg skal det fremstå så lavt og lite ruvende som mulig i terrenget, og eksisterende hyttes mønehøyde skal være retningsgivende. Takvinkel og takdekke, gavl og raft skal være i stil med bygningen ellers. Dispensasjon til bygging av terrasse, levegg eller skillevegg uten-dørs, kan normalt ikke påregnes.

Eksisterende FBA på eiendommen	FBA-grense for nytt tiltak
Ca. 20–30 m2	Ca. 30 m2
Ca. 30–50m2	Ca. 25 m2
Ca. 50–70 m2	Ca. 20 m2
Ca. 70–90 m2	Ca. 10m2
> 90 m2	< 2 m2

Det skal alltid tilstrebes å bygge minst mulig eksponert. Det vil si at påbygg bør skje på baksiden av eksisterende bygg, vendt bort fra sjøsiden, stier og åpne områder. Det skal vektlegges at bygget får størst mulig avstand til ferdselsårer og strandsoner. Store, blanke flater (eksempelvis vinduer) bør begrenses for å unngå at bygget stikker seg ut i landskapet og endrer dets karakter. Bruk av sterke og svært iøynefallende farger er ikke ønskelig, og det anbefales derfor bruk av jordfarger og/eller grånende tre for å begrense kontrasten mellom bygning og omgivelser. Vedlikehold med bruk av tradisjonelle farger er tillatt.

Terrenginngrep som sprengning og graving skal unngås. Ringmur eller såle kan etableres der det ikke medfører terrenginngrep. Alle tiltak som er <100 meter fra et kulturminne skal også vurderes av Agder FK Kulturminnevern.

Dispensasjonsøknader om tiltak innenfor 100-metersbeltet fra sjø, kan man ikke regne med å få innvilget.

FRITIDSBOLIG/HYTTE Foto: Øivind Berg

BOLIG i Søm landskapsvernområde Foto: Øivind Berg

Særskilt for eneboliger i Søm LVO:

Her er samlet belastning mer oversiktlig. Det er registrert 12 boliger, og vurderinger rundt samlet belastning vil gjøres fra sak til sak sammen med vurderingene av tiltaket opp mot verneforskriften.

Spesifikke retningslinjer for boligeiendommer er:

- Maks 1 stk. garasje pr. eiendom.
- Antall byggenheter pr. eiendom skal holdes på et minimum. Hensynet til helårs fastboende skal tillegges vekt i vurderingen.

PÅBYGG eksisterende hytte Foto: Øivind Berg

Tema:

Landbruk

FORSKRIFTFREFERANSE:

§ 3 (SLVO) 4. ledd

Bestemmelsene er ikke til hinder for
d) landbruk som ikke er i strid med verneformålet
på eksisterende jordbruksarealer, herunder åker-
bruk, ferdigplenproduksjon, slått og beiting.
Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tilla-
telse til:
g) Utsetting av saltsteiner

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGS- LINJE:

På eksisterende og tidligere utnyttede jordbruks-
arealer er vernet ikke til hinder for vedlikehold av
grøfter og øvrige dreneringstiltak, gjødsling, fjer-
ning av stein, samt fjerning og oppsetting av tråd-
gjerder. Tidligere praksis med å grave ned stein
etter at den er fjernet fra jorder, er i strid med for-
skriften, da dette medfører graving og utfylling av
løsmasser. Deponering av stein kan skje for
eksempel på eksisterende steingjerder for å repa-
rere slike eller transporteres ut av verneområdet,
eventuelt på eksisterende rydningsrøyser.

Kun stein som er av samme dimensjon som ellers i
steingjerdet kan benyttes til reparasjon.

Hvilke vekster som er mest aktuelle i landbruket,
vil veksle over tid. Visse typer vekstskifte vil
kunne være i strid med verneformålet dersom det
vesentlig kan endre, eller virke inn på landskapets
art og karakter. Dersom man er i tvil om dette,
kontaktes forvaltningsmyndigheten for veiledning.

Innføring av nye plantearter er forbudt. For dyrka
mark gjelder forbudet mot innføring av nye plante-
arter kun plantearter som gjennom spredning kan
redusere verneområdets verdi. Tilplanting av inn-
mark med tanke på skogproduksjon er ikke tillatt,
herunder produksjon av juletrær og pyntegrønt
jmf § 4. Harving og slått er spesielt skadelig for
fuglearter som benytter åkrer og gressenger som
hekkeplass, og for rådyrarter som trykker i vege-
tasjonen. Ved slike aktiviteter skal bonden være
ekstra observant og ta hensyn til fugle- og dyreliv.

Tema:

Landbruksbygg

FORSKRIFTFREFERANSE:

§ 3 (SLVO) 4. ledd

Bestemmelsene er ikke til hinder for

a) Vedlikehold av bygninger, anlegg og innretninger i henhold til tilstand på vernetidspunktet.

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til:

b) Gjenoppbygging av bygninger, anlegg og innretninger som har gått tapt ved brann eller naturskade.

c. Oppføring av bygninger og innretninger som er nødvendige til landbruksformål.

f) Riving av gamle bygninger, anlegg og innretninger og oppføring av nye med samme størrelse og for samme bruk.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Nye landbruksbygg er gitt en særlig bestemmelse i verneforskriften. Den samlede belastningen av landbruksbygg i verneområdet antas å være begrenset.

Ved søknad skal følgende vektlegges:

- Bygget skal være tilpasset lokal byggeskikk.
- Bygget skal være ment for landbruksformål.
- Bygget skal være tilpasset landskapet på en hensynsfull måte.

BEBYGGELSE i Søm landskapsvernområde Foto: Øivind Berg

Tema:

Vern av plantelivet; hogst og rydding

FORSKRIFTREFERANSE:

§ 4 (SLVO) 1. ledd

Plantelivet skal beskyttes mot skade og ødeleggelse som kan endre det vernede landskapets særpreg eller karakter vesentlig. Innføring av nye plantearter er forbudt. For dyrka mark gjelder forbudet mot innføring av nye plantearter kun plantearter som gjennom spredning kan redusere verneområdets verdi. Tilplanting av innmark med tanke på skogproduksjon er ikke tillatt, herunder produksjon av juletrær og pyntegrønt. Bestemmelsene er ikke til hinder for hogst av ved til eget bruk i landskapsvernområdet i samsvar med forvaltningsplanen. Hogst skal skje som plukkhogst. Særmerkede, dekorative og døde trær som preger landskapet skal ikke hogges.

Det finnes en bestand av storvokst bøk i SLVO ved Søm småbåthavn. Denne bestanden er del av den varmekjære floraen som preger området, som er nevnt i formålet med vernet. Hogst i denne bestanden vil kunne prege landskapet i området vesentlig, og er ikke tillatt. Fjerning av trær/grener som utgjør en sikkerhetsrisiko kan utføres etter samtykke fra verneområdeforvaltningen. For øvrige arealer vil vedhogst kunne foregå etter retningslinjene for Raet nasjonalpark: Trivselshogst rundt fritidsbolig: Begrepet «rundt fritidsboliger» omfatter selve bygningene og tomten som hører til. Med «tomten» menes her den nærmeste, private sonen rundt huset, jmf. tomtebegrepet i friluftsløven. Området hvor skånsom vegetasjonsrydding kan foregå vil dermed normalt være i størrelsesorden 0,5–1,5 dekar inkl. arealet som opptas av selve bygningene. Rydding av vegetasjon etter denne bestemmelsen omfatter mindre inngrep som rydding av busker, kratt, mindre trær etc. Det stilles ikke generelt krav om skjøtselsplan for denne type rydding. Ryddingen skal likevel skje på en skånsom måte som ikke ødelegger verneverdier eller på annen måte er i strid med verneformålet.

Dette innebærer blant annet:

- Spesielt verdifulle trær (store, karakteristiske, uvanlige, hule mm.) skal ikke felles.
- Stående eller liggende større døde trær skal normalt ikke fjernes, med unntak for nyere vindfall eller der trærne er til fare for brukere av området.
- Hogstavfall skal ikke ligge igjen på stier eller steder med spesielt verdifull markvegetasjon.
- Felling av trær skal ikke foregå i hekketiden.
- Trua og sårbare plantearter skal ikke ryddes.

STORVOKST BØK: Sømskilen Foto: Øivind Berg

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGS- LINJE:

Synlig hule defineres til å være eiketrær med et indre hulrom som er større enn åpningen og der åpningen er større enn 5 cm. Også andre spesielt store, vakre eller hule trær som preger landskapet skal bevares.

Brenning av hogstavfall: Brenning av hogstavfall skal fortrinnsvis utføres i den kalde årstiden. Brenningen skal skje på en skånsom måte som ivaretar natur- og kulturmiljøet og ikke ødelegger verneverdier eller på annen måte er i strid med verneformålet. Brenning av hogstavfall må ikke skje så nær svaberg, rullestein eller annet fast fjell at det forårsaker skade. Brenning skal heller ikke foregå så nær verdifull vegetasjon at denne skades. Viktige eksempler på verdifull vegetasjon er forekomster av trua og sårbare arter – og naturtyper, utvalgte naturtyper og prioriterte arter etter nml. §§ 52 og 23, og vegetasjon som spesielt er med å prege landskapsbildet. Hvis det er tvil om brenning av hogstavfall på ønsket sted kan ødelegge verneverdier eller på annen måte er i strid med verneformålet, skal forvaltningsmyndigheten kontaktes.

HUL EIK. Foto: Øivind Berg

Retningslinjer for ikke søknadspliktig vedhogst og rydding:

Vedhogst og rydding av vegetasjon utenfor sone B: Unntaksbestemmelsen for vedhogst omfatter vanlig privat forbruk av ved til oppvarming lokalt i fritidsbolig eller bolig. Med lokalt menes fritidsboliger i nasjonalparken og boliger i umiddelbar nærhet til nasjonalparken med skogteiger innenfor nasjonalparken. Uttak av ved til kommersielt salg eller bruk i fritidsboliger/boliger utenfor nasjonalparken omfattes ikke.

- Vedhogst til eget bruk er tillatt dersom det ikke hogges korridorer eller flater. En del trær og buskvegetasjon skal stå igjen for å sikre at busk- og feltsjiktet har økologisk funksjon (leveområde for fugler, smådyr og insekter), og for å bevare et sammenhengende landskap.

Hogstkorridorer er forbudt fordi de fører til vesentlige brudd i landskapsbildet. Grunneiers tillatelse må alltid foreligge før hogst.

- Retningslinjene for «trivselshogst» gjelder.

- Oppkvisting av trær skal unngås

- Grove eller hule løvtrær og andre spesielle trær skal ikke hogges. Man skal være spesielt aktsom med eiketrær. Store eiketrær («hule eiker») er en utvalgt naturtype som har egen forskrift etter naturmangfoldloven. I verneområdet og i nasjonalparken er det ønskelig at eiketrærne får utvikle seg til å bli store, flotte og viktige trær for naturmangfoldet.

Med hule eiker menes, etter forskrift om utvalgte naturtyper, eiketrær som har en diameter på minst 63 cm, tilsvarende omkrets på 200 cm, samt eiketrær som er synlig hule og med en diameter på minst 30 cm, tilsvarende omkrets på minst 95 cm. Diameter og omkrets måles i brysthøyde (1,3 m) over bakken.

BØKESKOG. Foto: Øivind Berg

Tema:

Vern av plantelivet; planting og høsting

FORSKRIFTREFERANSE:

§ 4 (SLVO) 1. ledd

Vern av plantelivet. Plantelivet skal beskyttes mot skade og ødeleggelse som kan endre det vrnede landskapets særpreg eller karakter vesentlig. Innføring av nye plantearter er forbudt.

Planting eller såing av trær og annen vegetasjon er forbudt. Bestemmelsen i første ledd er ikke til hinder for: a) plukking av bær og matsopp. b) plukking av vanlige planter til eget bruk.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Innføring av nye plantearter er forbudt. Likeledes er det ikke tillatt å foreta treplanting, herunder juletrær og pyntegrønt.

Plukking av bær og matsopp er tillatt i hele verneområdet. Plukking av vanlige planter er også tillatt til eget bruk. Med «vanlige» planter menes arter som ikke står på rødlisten over truede eller nær truede arter.

«Eget bruk» innebærer at det ikke kan plukkes for salg eller annen næringsvirksomhet, eller for distribusjon til andre i noe omfang. Eget bruk omfatter også når en gruppe på tur plukker eller sanker. For plukking av bær og matsopp gjelder imidlertid ikke begrensning til eget bruk.

Det er ikke tillatt å plante innførte plantearter i dyrket mark hvis det kan medføre fare for frøspredning inn i landskapsvernområdet.

VILLEPLE Foto: Øivind Berg

TRAKTKANTARELL Foto: Øivind Berg

HVITVEIS Foto: Øivind Berg

STRANDSTJERNE Foto: Øivind Berg

Tema:

Vern av dyrelivet; jakt, fangst og fiske

FORSKRIFTFREFERANSE:

§ 5 (SLVO) 1. ledd

Det er tillatt å utøve jakt, fangst og fiske i samsvar med gjeldende lovverk.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

En rekke arter har minstemål, og noen også maksimum og krav om utslipp av ynglende individer. Det er også krav om ulik type redskap, dybde og merking. Appen fritidsfiske oppdateres kontinuerlig.

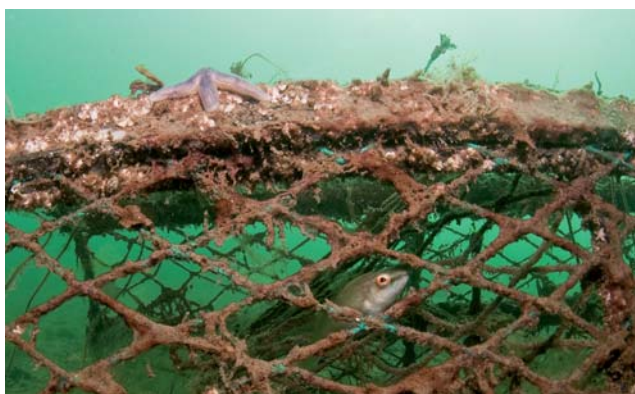
Vi oppfordrer alle fiskere til å bli med i «Kampen mot spøkelsesfiske» og lese informasjonen «Teinevett» utgitt av Havforskningsinstituttet.

For jakt og fangst av mink og andre fremmede arter har Statens Naturoppsyn (SNO) avtale med jegere, og de er fritatt fra enkelte jakt- og fangstbestemmelser.

MINK er en uønsket art i norsk natur. Foto: Wikipedia CC

Det er startet opp et omfattende prosjekt «Økt marint vern i Røt nasjonalpark», som kan medføre soneinndeling og strengere restriksjoner på ulike typer fiskeriaktivitet. Det kan også påvirke andre typer friluftsliv i Søm LVO. Arbeidet ledes av Agder fylkeskommune og foregår uavhengig av denne forvaltningsplanen.

Spøkelsesfiske. Foto: Tobias Dahlin

Sjøørretfangst. Foto: Øivind Berg

Tema:

Vern av kulturminner

FORSKRIFTREFERANSE:

§ 6 (SLVO)

Kulturminner skal beskyttes mot skade og ødeleggelse. Løse kulturminner skal ikke tildekkes, flyttes eller fjernes dersom det kan endre det verdene landskapets særpreg eller karakter vesentlig. Forvaltningsmyndighetene kan etter søknad gi tillatelse til istandsetting, vedlikehold og skjøtsel av kulturminner.

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi tillatelse til istandsetting, vedlikehold og skjøtsel av kulturminner.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGS- LINJE:

Kulturminner er spor etter menneskelig aktivitet i vårt fysiske miljø, inkluderte lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. Dette omfatter blant annet gravhauger, gravrøyser, steingjerder, gravminner og gamle bygningstufter. Alle strukturer fra før reformasjonen (år 1537) er automatisk fredet.

Det er forbud mot inngrep i automatisk fredete kulturminner. Det vil si at ingen må sette i gang tiltak som kan skade, ødelegge, grave ut, flytte, for-

andre, tildekke, skjule eller på annen måte skjemme et automatisk fredet kulturminne eller føre til fare for at dette kan skje. Alle automatisk fredete kulturminner har en sikringssone på minst 5 meter.

Ferdsel og aktivitet

Motorferdsel er ikke tillatt på kulturminner eller i hensynssonen. Ridning, sykling, graving, bålbrenning og annen forstyrrende aktivitet er heller ikke tillatt. Det er ikke tillatt å flytte på stein fra eksempelvis gravrøyser eller steingjerder. Det er strengt forbudt å ta med seg funn som kan være kulturminner.

Gamle bygg

Alle bygg fra før 1850 er Sefrak registrert og skal ha uttalelse fra Agder fylkeskommune ved ønske om tiltak. Alle tiltak som er <100 meter fra et kulturminne skal vurderes av Agder fylkeskommune.

Bruk av metalledetektor

All bruk av metalledetektor krever grunneiers tillatelse. Se også Riksantikvarens retningslinjer for bruk av metalledetektor:

<https://www.riksantikvaren.no/veileder/privat-bruk-av-metallsoker/>

STEINGJERDE Foto: Øivind Berg

Tema:

Ferdsel og friluftsliv – sykling og riding

FORSKRIFTFREFERANSE:

§ 7 (SLVO)

All ferdsel skal skje varsomt og ta hensyn til vegetasjon, dyreliv og kulturminner.

Sykling og organisert bruk av hest er bare tillatt på veier og stier.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Som ved all friluftslivsaktivitet skal ferdsel med hest og sykkel ta hensyn både til verneverdier og andre brukere av området. Ferdsel som kan skade naturmiljøet er ikke tillatt, og organisert sykling og ridning er søknadspliktig. Se også retningslinjer om organisert aktivitet, som dessuten alltid krever grunneiers tillatelse.

Ridning og sykling i utmark (utenfor vei og sti) er også avgrenset av friluftsloven § 2, og krever grunneiers tillatelse.

Hensynsfull sykling og ridning

Det betyr at ridende må senke tempo ved passering av andre, fjerne møkk på opparbeidete stier og unngå våte områder der det kan bli tråkk/slitasje. De gående har fortrinn ved kryssende bruk.

SYKLING I VERNEOMRÅDET Foto: Øivind Berg

Syklister oppfordres, på samme måte, å ta hensyn til gående og bufe ved å senke farten, og la bufe og gående ha fortritt.

Vi henviser syklende og ridende som vil trene aktivt til å unngå svært mye brukte turløyper, eksempelvis på Hasseltangen, spesielt på dager hvor det er mange turgåere. Velg heller definert ridedsti eller sykkelsti andre steder.

Det er tillatt å ri på badestrender, men også for slike steder oppfordrer vi til ryttere om å ta hensyn til badegjester, og først og fremst unngå badeplasser som er mye brukt i høysesong. Sømsstranda er et område som tradisjonelt har blitt benyttet av ridende.

Veier og stier er definert som veitraseer i verneområdet når de har kjørespor og fast naturlig eller tilført dekke. Med stier menes etablerte turstier med og uten opparbeidet dekke. Opparbeidet sti er stier med fast eller løst dekke, for eksempel asfalt, grus, klopper eller flis. Dyretråkk i utmark regnes ikke som sti.

Det er ikke tillatt å ri/sykle på gravrøyser og andre kulturminner.

RIDNING I VERNEOMRÅDET Foto: Jenny Marie Gulbrandsen

Tema:

Båndtvang

FORSKRIFTREFERANSE:

§ 7 (SLVO) 1. ledd

All ferdsel skal skje varsomt og ta hensyn til vegetasjon, dyreliv og kulturminner.

Hunder skal holdes i bånd når det er påkrevd.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Generelt gjelder hundelovens bestemmelser i hele verneområdet.

I henhold til kommunal forskrift av 1996 er det båndtvang fra 1. april til 20. august, og der det er husdyr på beite.

Hensynsfull bruk av verneområdet med hund:

- ta med hundeposer hjem – ikke kast plastposer i naturen.
- ta hensyn til andre brukere, ikke sperr stien med løpebånd.

Ved løs hund:

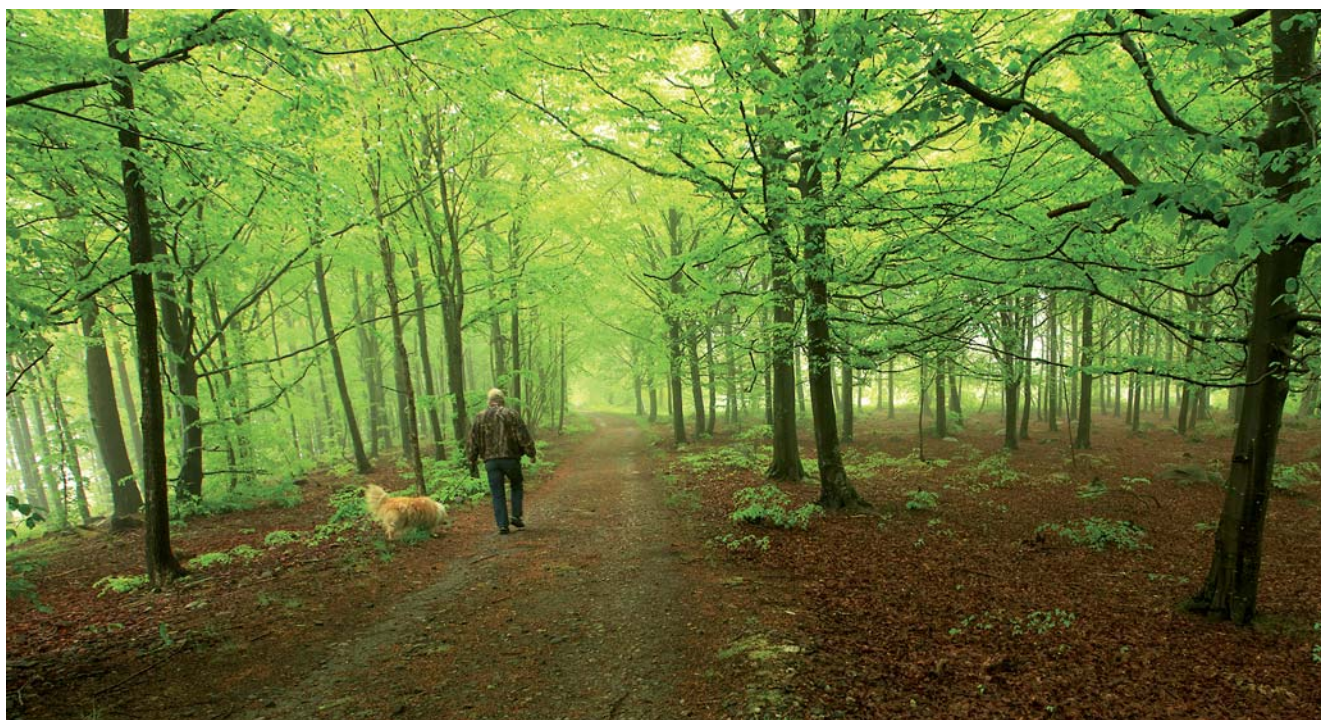
- hunden skal ikke skremme/hoppe på andre folk
- være lydig og komme på tilkalling
- ikke angripe/jage fugl, vilt eller beitedyr

Dette gjelder dersom hunden skal kunne gå løs utenom ordinær tid for båndtvang. Hvis hunden ikke innfrir disse kravene, kan den ikke slippes løs.

Det er unntak for tjenestehunder og hunder i arbeid, eksempelvis søk-, gjeter- og jakthunder.

På <https://www.nasjonalparkstyre.no/Raet/nyheter/beitedyr> er det en oversikt over hvor man kan forvente å møte beitedyr. Denne listen er ikke oppdatert i sanntid.

Med hund i nasjonalparken. Foto: May Elin Aunli

Tema:

Telting og overnatting

FORSKRIFTREFERANSE:

§ 7 (SLVO) 1. ledd

All ferdsel skal skje varsomt og ta hensyn til vegetasjon, dyreliv og kulturminner.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Alle som ferdes eller er i verneområdet, skal ta hensyn til både dyreliv og andre brukere.

2-døgnsregelen gjelder for all overnatting i verneområdet. Dette gjelder også ved overnatting i båt fortøyd til offentlige friluftslivsbrygger.

Tips til hensynsfull telting og overnatting:

- Rydd plassen og ta med deg all søppel hjem.
- Bruk toaletter der disse finnes, eller ta med deg brukt sanitærafvfall (dopapir o.l.) hjem.
- Forlat plassen slik du selv ønsker å finne den.
- Ta hensyn til beitedyr og dyrelivet i området. Vær særlig oppmerksom på sjøfugl og unger som kan være midlertidig forlatt/etterlatt.
- Ta hensyn til drikkevannskilder til dyr og bufe og unngå å forsøple eller telte tett på disse.
- Ta kontakt med forvaltning eller dyreansvarlig dersom du ser syke/skadede dyr.
- Telt som forlates, kan bli fjernet av forvaltningen. Skal du tilbake igjen neste helg eller etter noen dager, skal teltet pakkes ned og så settes opp igjen ved tilbakekomst.

For øvrig gjelder friluftsloven- se også <https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/friluftsliv/friluftsliv-og-allemannsretten/telt-og-hengekoye/>

TELTING Foto: Øystein Paulsen

Tema:

Bålbrenning

FORSKRIFTFREFERANSE:

§ 7 (SLVO) 1. ledd

All ferdsel skal skje varsomt og ta hensyn til vegetasjon, dyreliv og kulturminner.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Bålbrenning er forbudt direkte på rullestein og svaberg, det samme gjelder griller som kan føre til sprekkdannelse og skader på svaberg. Det er forbudt å brenne bål i eller på fredete kulturminner.

Vi henstiller til alle om å bruke de etablerte bål-plassene, alternativt brenne bål på fuktig jord eller på sand. De etablerte bål-plassene har enten bål-panne/grill eller nedgravde store steiner som ikke kan flyttes.

Ta med ved til eget bål. Det er kun tillatt å hente nedfalt virke og rekved som brensel. Nedfalt virke er død ved i form av tørre kvister og greiner som ligger løst i skogen. Saging av tørre/friske greiner er forbudt.

Det er generelt bålforbud i perioden 15. april til 15. september

TILRETTELAGT: Bål-plass Hasseltangen *Foto: Øivind Berg*

Tips til trygg bålbrenning

- Ta hensyn til skogbrannfare og vindforhold.
 - Det er alltid den som brenner bål som har ansvaret for brannsikkerheten.
 - Det bør være en voksen, edru person som er ansvarlig for bålet.
 - Bålet må være i god avstand fra bebyggelse og vegetasjon.
 - Bålet må ikke være større enn at du har kontroll på det og kan slukke ved behov.
 - Ha egnede slukkemidler lett tilgjengelig.
 - Det er forbudt å brenne plast, bygningsmaterialer og annen søppel.
 - Når du forlater bål-plassen skal bålet være helt slukket.
 - Rydd plassen og ta med deg all søppel hjem.
 - Forlat plassen slik du selv ønsker å finne den.
- Ved behov for tømning av bål-plasser kan ren aske tømmes direkte i naturen, mens annet avfall må leveres til gjenvinning. Ta kontakt med forvaltningen ved behov for opprydding. Gi også beskjed ved hærverk o.l.
- Følg alltid brannvesenets anbefalinger i henhold til brannfare og unngå å bruke åpen ild i perioder med skogbrannfare.

Tema:

Motorferdsel på land og i lufta

FORSKRIFTREFERANSE:

§ 8 (SVLO) 1. ledd

Motorferdsel på land og i lufta er forbudt, herunder start og landing av luftfartøy.

Bestemmelsen i første ledd er ikke til hinder for:

- a) motorferdsel ved militær operativ virksomhet og tiltak i forbindelse med ambulanse-, politi-, brannvern- og redningsvirksomhet og ved gjennomføring av skjøtsels- og forvaltningsoppgaver bestemt av forvaltningsmyndigheten.*
- b) motorferdsel på innmark i forbindelse med drift av jordbruksarealer.*
- c) motorferdsel i forbindelse med akutt utfall på kraftlinjer og -anlegg.*
- d) kjøring på eksisterende vei til bolig eller fritids- eiendom.*

I tillegg til akutt operativ virksomhet fra forsvaret, ambulanse-, politi- og brann-/redning vil noen typer motorferdsel være fritatt fra forbudet mot motorisert ferdsel. Dette gjelder oppsyn, skjøtsel i regi av forvaltningsmyndighetene, transport av skadde dyr, akutt utfall av infrastruktur (el, VA og kommunikasjon), forsvarets transittflygning med helikopter under vanskelige værforhold og Forsvarets øvelser med jagerfly fra 1.10 til 1.4.

All annen motorferdsel i luftrommet under 300 moh er forbudt.

Det er i verneforskriften anført at man kan søke om tillatelse til motorisert ferdsel for en del særtilfeller.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Definisjon av vei:

Veier er drenert med grøfter, opparbeidet med kjøredekk med påført masse som grus, asfalt og lignende. Disse kan trygt oppfattes som kjørbare vei. Slike veier er i hovedsak holdt utenfor forbudet.

Selv om droner ikke er omfattet av motorferdselsforbudet i luften under 300 m, vil droneflyging være omfattet av forbudet mot unødvendig støy. Bruk av droner i verneområdet er derfor søknadspliktig. Se eget tema om droner.

Tema:

Forsøpling, forurensning og kjemikalier

FORSKRIFTFREFERANSE:

§ 9 (SVLO) 1. ledd

Forurensning og forsøpling er forbudt. All bruk av kjemiske midler som kan påvirke naturmiljøet er forbudt.

Bestemmelsen i første ledd er ikke til hinder for lovlig bruk av sprøytemidler i jordbruksdriften.

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Det er forbudt å bruke plantevernmidler og tilsvarende i verneområdet. Det er gitt et unntak for landbruksarealer i Søm LVO der godkjente midler kan benyttes. Alt av andre utslipp eller kjemikaliebruk som kan skade naturmiljøet er forbudt.

Allemannsretten gir også plikter. En av disse er plikten til å rydde opp etter seg. Det er forbudt å tømme avfall eller etterlate seg søppel i verneområdet (og alle andre steder) både på land og i sjø.

Raet nasjonalpark deltar i flere store ryddetiltak i strandsonen og på havbunnen, og marint avfall kan leveres vederlagsfritt til de lokale renovasjonsselskapene. Les mer og bidra her: <https://www.marfo.no/>

Vi oppfordrer alle fiskere til å bli med i «Kampen mot spøkelsesfiske i nasjonalparkene» og lese «Teinevett» som er publisert av Havforskningsinstituttet.

Teiner og annen redskap skal merkes med navn og adresse- både blåse og selve redskapen. Ved tap av teiner og annet fiskeutstyr så skal dette meldes inn til Fiskeridirektoratet - bruk helst appen «Fritidsfiske».

Ved ryddeaksjoner vil utstyr så langt mulig returneres til eier. Les mer her: <https://www.hi.no/hi/nettrapporter/rapport-fra-havforskningen-2021-1#sec-1> og se Facebooksiden: <https://www.facebook.com/groups/707616179719395/>

SØPPELHÅNDTERING. Foto: Øivind Berg

Tema:

Støy og bruk av drone

FORSKRIFTREFERANSE:

§ 9 (SVLO) 2. ledd

Unødvendig støy skal unngås

FORVALTNINGSMYNDIGHETENS RETNINGSLINJE:

Alle som ferdes eller er i verneområdet, skal ta hensyn til både dyreliv og andre brukere. Som nødvendig støy regnes eksempelvis bruk av musikkanlegg eller maskinelt arbeid som pågår etter kl 23 og før kl 0700.

Vanlige hageredskaper (inkl. motordrevne) på dagtid ved fritidsboliger og hytteeiendommer er ikke omfattet av forbudet. På offentlige fridager vil det i tillegg ikke være anledning til støyende aktiviteter på dagtid i henhold til loven om helligdager og helligdagsfred.

KONSERT fra åpningen av nasjonalparken *Foto: Statsforvalteren*

DRONE

Motorferdsel, drone, arrangementer og støy knyttet til dette har egne retningslinjer.

Selv om bruk av drone og andre typer motoriserte fartøy i luften er er stillegående vil vi i prinsippet ikke tillate dronflyving i verneområdene.

Begrunnelse: Droner oppfattes som en stillende rovfugl og fremstår som svært truende på fugler og dyr i verneområdet. I tillegg er det forstyrrende for beboere og besøkende i verneområdet.

Søknad om dispensasjon til å benytte drone kan unntaksvis innvilges på spesielle vilkår.

Se også reglement på <https://luftfartstilsynet.no/droner/> og kart på <https://www.safetofly.no/> og egne retningslinjer for droner.

Til info:

Raet nasjonalpark har en del dronfoto for fri bruk tilgjengelig etter forespørsel.

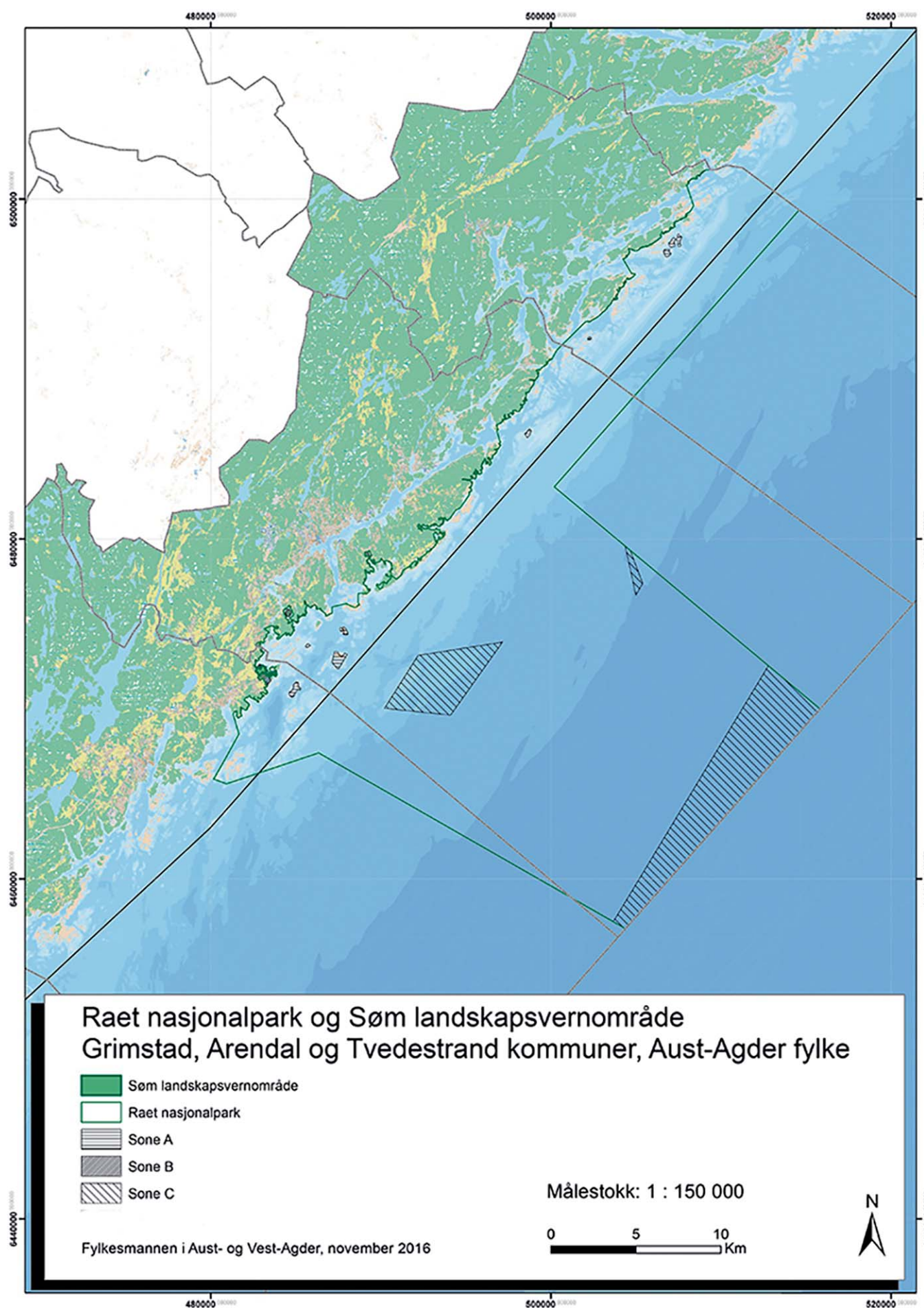

Tilgrensende verneområder

Søm landskapsvernområde har Raet nasjonalpark som tilgrensende verneområde – med i store trekk tilsvarende naturverdier og verneformål.

Raet nasjonalpark har egen forvaltningsplan.

Kunnskapsgrunnlag

- Jan Ivar Jansen** 2014 *Raet nasjonalpark - geologiske verdier*
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Geologirapport-med-vedlegg-RED.pdf
- Sigurd Bakke og Alf Bakke** 2014 *Insekter i Raet nasjonalpark*
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Insekter-i-Raet-_med-vedlegg.pdf
- Fiskeridirektoratet Region Sør** 2014 *Fiske i sjø og akvakultur innenfor utredningsområdene til Raet og Jomfruland nasjonalparker*
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Fagutredning-Fiskeri-og-Akvakultur200614.pdf
- Aust-Agder fylkeskommune** 2014 *Raet Nasjonalpark Utredningstema: Friluftsliv og fritidsaktiviteter*
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Friluftsliv-utredning-Raet.pdf
- Aust-Agder fylkeskommune** 2014 *Raet Nasjonalpark - utredning om kulturminner*
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Kulturminner-utredning-Raet-NP.pdf
- Aust-Agder fylkeskommune** 2014 *Raet Nasjonalpark utredning tema: Reiseliv og annen næring*
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Raet.-Rapport-reiseliv-og-annen-naering.pdf
- Fylkesmannen i Aust-Agder** 2014 *Raet nasjonalpark Utredning om: Landbruk*
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Landbruksutredning-Raet-Nasjonalpark.pdf
- J.H. Kjøstvedt & R.J. Fjærbu** 2014 *Rapport om fuglelivet i Raet nasjonalpark, Grimstad, Arendal og Tvedestrand kommuner, Aust-Agder*
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Endelig-versjon-Sjofuglrapport-kunnskapsgrunnlag-for-foreslatte-Raet-nasjonalpark-NOF-avd.-Aust-Agder.pdf
- A. Pfaff og G.A. Homme** 2020 *Sjofuglovervåkning i Aust-Agder 2017-2019*
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Sjofuglrapport_Aust_Agder_2017_2019_epost.pdf
- Karin Guttormsen** 2014 *Raet Nasjonalpark Aust-Agder utredning om naturverdier på land*
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Utdredning-om-naturverdier-pa-land.pdf
- Einar Dahl et al** 2014 *Marine naturforhold og naturverdier i Raet*
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Marine-naturtyper-og-verdier-Raet-2014-Havforskningsinstituttet.pdf
- Feste Sør AS** 2020 *Raet Nasjonalpark mulighetsstudie for universell utforming*
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Mulighetsstudie-Raet_22.09.2020-RED.pdf
- Eeg et al** 2021 *Nye veje for det blå friluftsliv*
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Nye-veje-til-det-bla-friluftsliv-2021.pdf
- Ivar Johan Janssen** 2021 *Hoveodden- geologiske verdier*
https://www.nasjonalparkstyre.no/uploads/files_raet/Hoveodden-geologi-Rapport-01.11.21-IJJ-LE-korr.pdf

Vedlegg

SØM (VV00002435)

Filvedlegg

Lagt til	Tema	Eksternt opphav
27.07.2022	Besøksstrategi for Raet nasjonalpark og Søm landskapsvernområde 2019	NINA
27.07.2022	NINA Rapport 1689 Sårbarhetskartlegging av utvalgte lokaliteter Raet nasjonalpark	NINA
24.08.2022	NINA Rapport 1606 Brukerundersøkelse i Raet nasjonalpark	NINA
27.07.2022	Nye adferdsregler for skjærgårdsparken og statlige, kommunale og private friluftsområder i Aust-Agder	Fylkesmannen i Aust-Agder
24.08.2022	Tabell atferdsregler forenklet private friluftsområder i Aust-Agder	Fylkesmannen i Aust-Agder

Kartvedlegg

Lagt til	Tema	Eksternt opphav
27.07.2022	Kart Søm landskapsvernområde	Statsforvalteren i Agder

Takk

Tusen takk for bistand, bidrag og innspill

Forvaltningsplanen for Søm landskapsvernområde skal sikre en enhetlig forvaltning av verneområdet. Den inneholder retningslinjer om både bruk og brukerinteresser, og den informerer om skjøtsel, tilrettelegging og andre tiltak. Forvaltningsplanen er en presisering og utdyping av verneforskriften, og gir retningslinjer som vil være styrende for dispensasjonspraksis.

BØKESKOG. Foto: May Elin Aunli

ÅLEGRAS. Foto: Geir Eliassen